

OSA I VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2013 - 2016

Sähköisen hyvinvointikertomuksen indikaattoritietojen lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämän vertailutietojärjestelmän TEAviisarin (www.thl.fi/TEAviisari) kautta on saatavissa kunta- ja aluekohtaista hyvinvointitietoa (terveydenedistämisyksikkö/kunta). Kunnan terveydenedistämisyksikköä seurataan TEAviisarissa seuraavilla osa-alueilla: Kuntajohto, perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, liikunta, perusterveydenhuolto ja ikääntyneiden palvelut. Tiedonkeruu kunnista toteutetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Valviran kanssa joka toinen vuosi.

1 Indikaattorien ja muun tiedon osoittama hyvinvointi

Talous ja elinvoima:

Valtionosuudet yhteensä euroa / asukas	2011	2012	2013	2014	2015
	2741	2844	2973	2997	3006

Verotulot, euroa / asukas	2011	2012	2013	2014	2015
Lapinlahti	2427	2467	2740	2887	3012

Vuosikate, euroa / asukas	2011	2012	2013	2014	2015
Lapinlahti	300	-135	106	245	199

Vuosikate, % poistoista	2011	2012	2013	2014	2015
Lapinlahti	106,20	-66,90	31,30	91,10	66,4

Lainakanta, euroa / asukas	2011	2012	2013	2014	2015
Lapinlahti	1560	2122	2476	2798	2916

Suhteellinen velkaantuneisuus, %	2011	2012	2013	2014	2015
Lapinlahti	35,40	46,80	48,70	51,70	53,3

Kunnan väkiluku on pienentynyt viimeisen kolmen vuoden aikana 307 asukkaalla (31.12.2012 10289 as. ja 31.12.2015 9982 as.).

Huoltosuhteen arvo on noussut viime vuosina: v. 2013 64,6, v. 2014 66,7 ja v. 2015 68,0.

Kunnassa asuvien lapsiperheiden määrä on vähentynyt kolmen viimeisen vuoden tarkastelussa (v. 2012 36,2%, v. 2013 35,5% ja v. 2014 35,0%).

Yhden huoltajan lapsiperheiden osuus on vähentynyt viimeisen kahden vuoden aikana mutta viiden vuoden tarkastelussa (2009-2014) ko. perheiden määrä on lisääntynyt (v. 2009 15,60%, v. 2013 19,10% ja v. 2014 18,90%).

Koulutustasomittain	2010	2011	2012	2013	2014
Lapinlahti	258	263	266	274	278

Indikaattoritiedon mukaan koulutustason myönteinen kehitys on jatkunut vuosien ajan.

Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet:

Kouluterveyskyselyn (% 8 ja 9 lk oppilaista) kyselyn tulosten mukaan:

- kokemus siitä, että ei ole yhtään läheistä ystävää on vähentynyt (v. 2010 11 %, v. 2013 7 %, v. 2015 tulosta ei ole käytettävissä/kyselyn tulosten tallennus epäonnistui osittain)

- vanhemmuuden puutetta kokee v. 2013 17,9 % kun luku on ollut v. 2010 19,5 %

- terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevien oppilaiden osuus on vähentynyt (v. 2008 22,1 %, 2010 17,20 %, 2013 17,9 %)

- humalajuominen on vähentynyt (v. 2008 17,1 %, 2010 8,9 %, 2013 6,8 %)
- läheisen alkoholin käyttö on aiheuttanut ongelmia (v. 2008 14,0 %, 2010 14,2 %, 2013 18,5 %), % -luku on viiden vuoden tarkastelussa noussut huomattavasti
- päivittäinen tupakointi on vähentynyt (v. 2008 26,6 %, 2010 12,6 %, 2013 11,2 %)
- hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa harrastavien osuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista on vähentynyt (v. 2008 43,0 % ja 2013 34,4 %).
- ylipaino on vähentynyt sekä viiden vuoden että kolmen vuoden tarkastelussa (v. 2008 18,3 %, v. 2010 19,6 % ja v. 2013 17,9 %)

Nuoret ja nuoret aikuiset:

Kouluterveyskyselyn (% lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista) mukaan hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa harrastavien osuus on lisääntynyt (v. 2008 39,7 % ja 2013 40,4 %).

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16 - 24 -vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä.

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriö...	2010	2011	2012	2013	2014
Lapinlahti	1,20	1,50	1,90	1,80	1,60

Kuluvan valtuustokauden (2013-2016) hyvinvointikertomukseen on kirjattu tavoitteeksi, että em. % -luku v. 2016 olisi enintään 1,9. Vuonna 2014 % -luku on ollut 1,6 ja muutos v. 2009 - 2014 (%) on 14,29. Vuoden 2015 % -lukua ei ole käytettävissä.

Lastensuojellisten avohuollon tukitoimien piirissä 18-20 -vuotiaita vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL)

Lastensuojelun avohuollollisten tukitoim...	2010	2011	2012	2013	2014
Lapinlahti	11	4,40	6,80	5,70	5,70

Uuden sosiaalihuoltolain tultua voimaan v. 2015 lastensuojelun asiakkuuksia on pienessä määrin voitu lopettaa ja ohjata asiakkaat sosiaalihuoltolain perusteella annettavien tukitoimien piiriin.

Työikäiset:

Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 25-64 -vuotiaat / 1000 vastaavanikäistä

Mielenterveysperusteisesti sairauspäivär...	2010	2011	2012	2013	2014
Lapinlahti	16,70	13,80	20,70	17,50	17,10

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64 -vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriö...	2010	2011	2012	2013	2014
Lapinlahti	5,90	5,70	5,80	5,80	5,70

Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64 -vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vu...	2010	2011	2012	2013	2014
Lapinlahti	14	13,80	13,20	12,80	12,50

Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit 15 - 49 -vuotiailla / 1 000 vastaavanikäistä

Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit...	2011	2012	2013	2014	2015
Lapinlahti	2280	1513	1971	2038	1754

Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit 50 - 64 -vuotiailla / 1 000 vastaavanikäistä

Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit...	2011	2012	2013	2014	2015
Lapinlahti	2367	1619	2060	2174	2052

Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit ovat vähentyneet 15-49 vuotiailla ja 50-64 -vuotiailla em. tilastojen mukaan mutta niitä on Lapinlahdella enemmän muihin vertailukuntiin verrattuna.

Ikäihmiset:

Täyttä kansaneläkettä saaneet 65 - vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä

Täyttä kansaneläkettä saaneet 65 vuotta ...	2011	2012	2013	2014	2015
Lapinlahti	3,80	3,60	3,20	2,70	2,50

Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11 olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11. ...	2011	2012	2013	2014	2015
Lapinlahti	11,80	12,30	11,10	13	12,50

2 Painopisteiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden arviointi

- Kunnanvaltuusto hyväksyi joulukuussa 2013 ensimmäisen valtuustokausittaisen (2013-2016) sähköisen hyvinvointikertomuksen, johon on kirjattu kunnan hyvinvointityön painopistealueet, tavoitteet ja toimenpiteet.
- Kuluneelle valtuustokaudelle asetettujen tavoitteiden toteutumista on arvioitu ja vahvuuksia sekä huolenaiheita on kuvattu tarkemmin vuoden 2015 hyvinvointiraportissa.
- Päättyneellä valtuustokaudella valmistui seuraavat laaja-alaiset suunnitelmat ohjaamaan hyvinvointityön toteuttamista; Lapinlahden kunnan ikäihmisten hyvinvointisuunnitelma 2013 - 2017, Nuorisotakuun toimeenpanosuunnitelma, Lapinlahden kunnan mielenterveys- ja päihdetyönsuunnitelma 2014 - 2017, Lapinlahden kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2015 - 2018, Lapinlahden kunnan turvallisuussuunnitelma ja Potilasturvallisuussuunnitelma.
- Päivähoito ja esiopetus tukevat ja vahvistavat vanhemmuutta. Päivähoidon ja esiopetuksen palveluilla edistetään perheiden hyvinvointia. VALO:n llo kasvaa liikkuen -ohjelma on otettu käyttöön kaikissa varhaiskasvatuksen yksiköissä.
- Nuorisotyössä on kohdennettu resursseja uudella tavalla että myös lisätty resursseja etsivän nuorisotyön hankkeen tuella, jotta nuoret saisivat tarvitsemansa palvelut oikea-aikaisesti ilman viiveitä. Näin nuorisotyö on pystynyt paremmin vastaamaan tämän päivän nuorten tarpeisiin huomioiden nuorisokulttuurit.
- Tulottomien nuorten työryhmä aloitti toimintansa vuonna 2012. Nuorelle tehdään palvelusuunnitelma ja hänet ohjataan tarvittaviin palveluihin. Nuoret ovat löytäneet ko. palvelun hyvin.
- Mielenterveysneuvolassa on käynnistetty nuorten työryhmän toiminta. Nuoriin kohdistuvaa ennaltaehkäisevää työtä on lisätty ja hoidon oikea-aikaisuus on parantunut: ns. jalkautuvaa työtä kouluille ja tarvittaessa nuoren kotiin sekä ryhmätoimintaa on lisätty. Nuorten työryhmässä työskentelee päätoimisesti yksi psykiatrinen sairaanhoitaja ja hänen lisäkseen ryhmään työpanosta antavat tarpeen mukaan psykiatrinen sairaanhoitaja, psykologi ja psykoterapeutti.

- Sosiaalitoimessa uuden sosiaalihuoltolain voimaantumisen myötä aiempaa laajemmalle asiakasmäärälle on järjestetty palveluita, jotka aiemmin olivat vain suppealle asiakasjoukolla kohdentuvia palveluita (tukihenkilö- ja tukiperhepalvelut). Sosiaalitoimen työskentelyssä pyritään eri asiakkuuksien piirissä huomioimaan kuntalaisten hyvinvointitarpeet monipuolisesti. Palvelutarpeita kartoitetaan; ohjausta ja neuvontaa annetaan kaikenikäisille ja hyvin monenlaisessa elämäntilanteessa oleville.

- Kunta osallistui vuosina 2014-2015 Terveempi Itä-Suomi (TERVIS) -hankkeeseen. Hankkeen kautta kunnan oli mahdollista resurssoida hyvinvointityön toteuttamiseen kehittäjätyöntekijän työpanosta 1-3 pv viikossa. Hyvinvointityöhön kohdennettu resurssi (kehittäjätyöntekijän työpanos) mahdollisti sen, että hyvinvoinnin edistämisen painopistealueet, tavoitteet ja toimenpiteet tulivat kuntalaisille, päättäjille sekä toimijoille tutummiksi ja eri hallintokunnat pystyivät tekemään paremmin yhteistyötä kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. TERVIS -hankkeessa tavoitteena oli liikunnallisen/toiminnallisen elämäntavan vahvistaminen elämänkulun eri vaiheissa huomioiden hyvinvointikertomuksen painopistealueet hyvinvointityössä. Kehittämisen taustalla on mm. "Muutosta liikkeellä" Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020." (OKM, STM 2013). Kohderyhmänä ovat olleet suurelta osin lapset ja nuoret sekä heitä ympäröivät tahot. Toiminnallista ja liikunnallista arkea on kehitetty mm. päiväkodeissa, varhaiskasvatuksessa ja peruskouluilla. Tuloksia on luettavissa mm. vuoden 2015 hyvinvointiraportissa ja toimintakertomuksessa. TERVIS -hankkeen myötä kunnan hyvinvointityöhön lisättiin resurssia ja kehittäjätyöntekijän tehtävä muutettiin osa-aikaiseksi hyvinvointikoordinaattorin toimeksi.

- Kunnan liikuntapalvelut ovat maksuttomia kuntalaisille. Osana liikuntalaitoksen toimintaa järjestetty lasten aamu- ja liikunnallinen iltapäivätoiminta on toteutunut jokaisella alakoululla. Liikuntalaitoksen järjestämät liikunnalliset kesäleirit, uimakoulu ja erilaiset tapahtumat ovat toteutuneet suunnitellusti.

- Kouluissa on tehostettu oppilaskuntien toimintaa yhteisöllisyyden lisäämiseksi. Kouluilla on toteutettu koulupäivän liikuntaa lisääviä toimenpiteitä, kuten koulun pihan kehittäminen liikkumiseen innostavaksi ja houkuttelevaksi lähiliikuntapaikaksi. Oppilaita on innostettu koulumatkaliikuntaan. Pitkät liikuntavälitunnit on otettu käyttöön osassa kouluja.

- Kunnassa on kokoaikainen ravitsemusterapeutti, joka tekee hallintokuntarajat ylittävää terveyttä edistävää ja ennaltaehkäisevää työtä kohderyhmänä eri ikäiset kuntalaiset. Ravitsemusterapeutti myös koordinoi ja tukee muiden toimijoiden työtä ravitsemukseen liittyvässä terveyden edistämistyössä ja ravitsemushoidossa.

- Kunnan ruokapalveluissa on toteutettu ravitsemussuosituksia ja yhtenäistetty eri yksiköiden käytäntöjä. Ravitsemusterapiassa on ohjattu ja tuettu terveyttä sekä toimintakykyä edistävään ravitsemukseen yksilökäynneillä ja ryhmäohjauksissa sekä mm. luennoilla, tapahtumissa ja tiedotusvälineiden kautta. Työntekijöille on järjestetty täydennyskoulutusta monista ravitsemusaiheista ja tuotettu ravitsemusohjaukseen yhtenäistä materiaalia. Neuvolassa ja ravitsemusterapiassa on otettu käyttöön Neuvokas perhe -toimintamalli. Ylipainoisten lasten ja nuorten hoitoa sekä syömishäiriöisten nuorten hoitoa on toteutettu hoitopolkujen mukaisesti. Laadittu ikäihmisten vajaan ravitsemuksen ehkäisyn sekä hoidon hoitopolku ja aloitettu sen käyttö esim. vajaan ravitsemusseulontoja on alettu tehdä järjestelmällisesti kotihoidossa ja vuodeosastolla.

- Kirjasto on julkinen tila, johon kaikilla on vapaa pääsy ja mahdollisuus omaehtoiseen virkistykseen. Kirjasto myös järjestää erilaisia tapahtumia ja projekteja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Esimerkiksi kirjaston Lainaa vain -hankkeeseen 2015-2016 lasten ja nuorten lukuharrastuksen edistämiseksi osallistuivat myös koulut, Sanataidekoulu Aapeli ja Lastenkulttuurikeskus Lastu. Hankkeen myötä lapinlahtelaiset perheet tutustuivat loruihin, lastenkirjoihin ja lukemiseen. Lapsille järjestettiin satutunteja sekä koululaisille kirjailijavierailuja ja erilaisia sanataide- ja lorupajoja. Yhteistyössä liikuntapalvelujen kanssa kirjastoon on otettu lainattavaksi liikuntavälineitä, kuten frisbeegolfkiekkoja osana lähialueliikuntaprojektia syksyllä 2016 Varpaisjärvellä ja Lapinlahdella.

- Muu kulttuuritoimi tukee kuntalaisten omaehtoista kulttuuritoimintaa koordinoimalla tapahtumia ja tiedottamalla niistä, avustamalla yhteisöjä avustusten hakemisessa ja verkostojen ylläpidossa sekä etsimisessä. Kulttuuritoimi on tiivissä yhteistyössä Ylä-Savon muiden kuntien kulttuuritoimien kanssa.

- Laki vapaasta sivistystyöstä toteaa: "Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteet pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuksien, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus" (Kaskikuusen kansalaisopiston strategia). Hyvin toimivaan, vaikuttavuudeltaan tehokkaaseen kansalaisopistoon kannattaa panostaa, sillä osaltaan se lisää kuntalaisten kokonaisvaltaista hyvinvointia, ennaltaehkäisee syrjäytymistä, vahvistaa yhteisöllisyyttä ja lisää kunnan elinvoimaisuutta tuomalla mahdollisesti kuntaan uusia asukkaita.

- Lapinlahden kuntaan on nimitetty työllisyyskoordinaattori, jonka tehtäviin kuuluu mm. työnhakijoiden henkilökohtainen ohjaus ja neuvonta, kuntouttavan työtoiminnan ostopalvelujen järjestäminen ja kunnan työllistämismittareiden sekä palkkatukityöpaikkojen järjestäminen. Työllisyyskoordinaattorin työkenttä on hyvin laaja ja siihen on suunnitteilla lisäpanostus vuoden 2017 alusta työnhajaajan palkkauksella. Kunta myöntää ns. kuntalaisia pitkäaikaistyöttöminä olleiden palkkaukseen lapinlahtelaisille työnantajille.

- Perusterveydenhuollon puolella kehitettiin sähköisiä asiointipalveluja ASSI -hankkeessa vuosina 2012-2014. Syksyllä 2014 otettiin käyttöön sähköinen ajanvaraus perhesuunnitteluneuvolaan (joukkotarkastuspapan ajanvaraus) ja lastenneuvolaan (ikäkausitarkastuksen ajanvaraus). Sähköisiä asiointipalveluja kehitetään edelleen.

- HELMA (Hyvän elämän mahdollistajat) -hankkeen (2015-2017) tavoitteena on edistää ikäihmisten itsenäistä elämää. Hankkeessa tuetaan ikäihmisten osallisuutta ja voimavaroja sekä kehitetään yhteistyötä ikääntyvien elämään liittyvien toimijoiden välillä

- Kuntalaisten osallisuus on lisääntynyt mutta siinä on edelleen kehitettävää syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja yhteisöllisyyden edistämiseksi.

3 Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

1. Yhteenveto hyvinvointitiedon havainnoista ja arvioinneista

Kuluneelle valtuustokaudelle asetettujen tavoitteiden toteutumista on arvioitu ja vahvuuksia sekä huolenaiheita on kuvattu tarkemmin vuoden 2015 hyvinvointiraportissa.

Tavoitteiden toteutumisessa on nähtävissä myönteinen kehitys, mutta joidenkin tavoitteiden osalta edellytetään toimenpiteitä myös tulevalla valtuustokaudella. Kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin, hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen vaikutetaan pitkällä aikavälillä, joten keskeistä on hyvinvointityön suunnitelmallisuus ja jatkuvuus. Monet yksilö- ja ympäristötasolla tapahtuvat muutokset toteutuvat hitaasti. Päättyvällä valtuustokaudella kunnassa toteutettava hyvinvointityö on tullut näkyvämmäksi. Hyvinvointiin liittyvää viestintää on tehostettu. Hyvinvointityötä on viety eteenpäin suunnitelmallisesti yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Väestöryhmien terveyserojen kaventamista ja palvelujen yhdenvertaista saatavuutta on kehitetty kuluneella valtuustokaudella monin erilaisin toimenpitein, joita on kuvattu tarkemmin hallintokuntien osavuositarkastuksissa ja toimintakertomuksissa.

Lapinlahden kuntastrategian visiot vuosille 2011 - 2017 "Elinvoimainen Lapinlahti 2025 ja vuosille 2013 - 2020 "Reilusti lapinlahtelainen" viestittävät siitä, että kunta on pyrkinyt ja pyrkii myös jatkossa eri keinoin edistämään kuntalaistensa hyvinvointia. Kuntastrategian 2013 - 2020 tavoitteena on toimivat palvelut, osaava henkilöstö, tasapainoinen talous ja elinvoima. Valtuustokausittaisen hyvinvointikertomuksen 2013 - 2016 linjaukset ja painopistealueet hyvinvointityön osalta ovat olleet yhteneväiset kuntastrategian kanssa.

Hyvinvointityön toteuttamista päättyvällä valtuustokaudella 2013 - 2016 on kohdennettu ao. painopistealueille ja kehittämiskohteille:

- 1) Kuntalaisen osallisuutta lisätään ja lasten sekä nuorten syrjäytymistä ehkäistään - edistämällä vaikuttamista, hyvinvointia, kouluttautumista ja työllistymistä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa (eri hallintokunnat, verkostot).
- 2) Väestöryhmien terveyseroja kavennetaan ja kuntalaisten palvelujen yhdenvertaista saatavuutta edistetään - kehittämällä palveluja yhteistyössä eri toimijoiden (eri hallintokunnat, verkostot) kanssa ja huomioiden erilaiset vaihtoehdot palvelujen tuottamiselle.
- 3) Väestön turvallisuutta ja elämänlaatua sekä kunnan elinvoimaisuutta edistetään - investointien, rakennushankkeiden ja ympäristön kunnostustöiden avulla (useita toimijoita) sekä ennalta ehkäisemällä turvallisuutta heikentäviä tekijöitä.

TEAvisarin terveydenedistämisasiivisyys/kunta tulosten ja sähköisessä hyvinvointikertomuksessa olevan indikaattoritiedon tarkastelu osoittavat, että toimenpiteet, joita kunnassa on toteutettu kuluneella valtuustokaudella kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi, ovat edistäneet väestön hyvinvointia eri osa-alueilla. Edellä mainituista tiedoista on lisäksi nähtävissä, että kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen edellyttää kunnalta myös tulevalla valtuustokaudella 2017 - 2020 aktiivista roolia ja eri osa-alueille kohdennettuja toimenpiteitä hyvinvointityön toteuttamisessa.

VAHVUUDET JA KEHITTÄMISKOHTEET (TEAvisarin tulosten tarkastelu):

Kuntajohto (TEAvisari 2015):

Terveyden edistämisen aktiivisuutta kuntalaisten hyvinvoinnin edistämässä on arvioitu seuraavilla teemoilla: sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi sekä osallisuus.

Vertailussa (Lapinlahti/koko maa) pisteet ovat: Kuntajohto 77/74, josta sitoutuminen 64/70, johtaminen 88/70, seuranta ja tarveanalyysi 100/81 ja osallisuus 56/76. Kuntajohdon osalta terveyden edistämisen aktiivisuus vuoden 2015 TEAvisarin kyselyn tulosten perusteella on hieman parempi verrattuna koko maan keskiarvoon.

Sitoutuminen terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyöhön on koko maahan verrattuna hieman heikompaa. Laajassa hyvinvointikertomuksessa ja/tai toiminta- ja taloussuunnitelmassa on kuvattu tavoitteet ja mittarit tavoitteiden toteutumiseksi: mm. ikäryhmittäisiä tavoitteita ja toimenpiteitä on kuvattu terveyttä edistävien ruokailutottumusten lisäämiseksi ja nuorten tupakoinnin vähentämiseksi. Hyvinvointikertomuksessa ja/tai toimintasuunnitelmassa on lisäksi mainittu kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisen tavoitteena työikäisten työelämän olosuhteiden parantaminen, kuntalaisten turvallisuuden edistäminen ja väkivallan ehkäiseminen sekä ympäristön kehittäminen.

Johtaminen saa koko maan keskiarvoon verrattuna paremmat pisteet. Johtamisvastuu terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä on selkeä, kunnan hyvinvointitavoitteet ja hyvinvointikertomuksen tavoitteet on huomioitu. Päätösten ennakoarvioinnista ei ole tehty päätöstä mutta sitä toteutetaan joillakin toimialoilla mm. suunnitelmien ja ohjelmien valmistelussa, lautakuntapäätösten ja kuntastrategian valmistelussa.

Seuranta ja tarveanalyysi teeman osalta kunnan pisteet ovat koko maan keskiarvoon verrattuna paremmat. Johtoryhmä seuraa väestöryhmien välisiä terveyseroja, valtuustolle raportoidaan väestöryhmien välisiä terveyseroja ja laaja hyvinvointikertomus on hyväksytty valtuustossa.

Osallisuus teeman pisteet ovat heikoimmat ja huomattavasti alhaisemmat verrattuna koko maan keskiarvoon. Osallisuus sisältää seuraavat osa-alueet: verkkosivuilla tarkasteltavissa (40/86), kuntalaisfoorumeja (67/75), palveluiden suunnittelu (60/68). Kunnan verkkosivuilla on tarkasteltavissa kuntastrategia sekä talousarvio ja toimintasuunnitelma. Verkkosivuilla ei ole tarkasteltavissa tarkastuslautakunnan arviointikertomusta, laajaa hyvinvointikertomusta, eikä kuvausta kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista sekä -keinoista. Kunnassa toimii vammaisneuvosto ja nuorisovaltuusto/vastaava mutta lapsiparlamenttia kunnassa ei ole. Palveluiden suunnittelussa hyödynnetään kehittäjäasiakkaita ja kokemusasiantuntijoita sekä asiakaspalautteita suoraan. Kuntalaisen on mahdollisuus vaikuttaa päätösten valmisteluun verkossa mutta hänellä ei ole mahdollisuutta osallistua kunnan

talouden suunnitteluun eikä kunta hyödynnä asiakasraateja.

Perusopetus (TEAvisari 2015):

Perusopetuksen osalta Lapinlahden kunnassa terveyden edistämisen aktiivisuus on koko maahan verrattuna samaa tasoa (69/68). Tulosten mukaan sitoutuminen (84/76), johtaminen (76/71), seuranta ja tarveanalyysi (71/66) sekä yhteiset käytännöt (93/86) ovat koko maahan nähden toteutuneet paremmin. Voimavarat ovat samalla tasolla (59/59). Osallisuus (47/59) ja muut ydintoiminnot (54/65) ovat saaneet vertailussa vähemmän pisteitä.

Sitoutuminen näkyy muun muassa siinä, että opetussuunnitelmaan kirjataan huoltajien ja oppilaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ja oppilashuollon toimintatavoista tiedotetaan. TEAvisarin tulosten mukaan oppilashuoltoryhmän kokoonpanossa on oppilaiden edustaja mutta siitä puuttuu psykologi ja oppilaiden vanhempien/huoltajien edustaja. Nykyinen käytäntö on, että psykologi ja myös vanhempien/huoltajien edustaja osallistuvat oppilashuoltoryhmään. TEAvisarin tulosten mukaan oppilashuoltosuunnitelmaan ei ole kirjattu suunnitelmaa oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Johtamisen osalta terveyden edistämisen aktiivisuus näyttyy vahvempana verrattuna koko maan keskiarvoon. Poissaoloja seurataan säännöllisesti. Viimeisin työolotarkastus on tiedossa ja se on tehty kolmen vuoden sisällä. Tarkastuksessa on kiinnitetty huomiota koulun siisteyteen ja jätteiden käsittelyyn, kouluruokailun järjestelyihin ja tapaturmavaaroihin sisä- ja ulkotiloissa.

Seuranta ja tarveanalyysi näkyvät terveyden edistämisen aktiivisuudessa siten, että laajaan terveystarkastukseen osallistuu oppilaan vanhempi/huoltaja ja myös opettaja arvioi oppilaan selviytymistä ja hyvinvointia koulussa. Tupakoinnin ja päihteiden käytön seuranta toteutuu. Tapahtumat kirjataan ja niistä tehdään yhteenveto. Koulukiusaamista seurataan kirjaamalla ja tilastoimalla havaitut tapaukset. Terveyden ja hyvinvoinnin seuranta toteutetaan kouluterveyskyselyn avulla ja terveystarkastuksista kootuilla tilastotiedoilla.

Voimavarat osa-alueella TEA visarin tulosten mukaan kouluterveydenhoitaja- ja koululääkärimitoitus on parempi muuhun maahan vertailtaessa. Koulun psykologimitoitus ja koulunkäyntiavustajien/-ohjaajien henkilöstömitoitus on hieman parempi mutta sosiaalityön henkilöstömitoitus hieman heikompaa. Opettajamitoitus on heikompaa verrattuna koko maan keskiarvoon.

Yhteinen käytäntö on seuraavista asioista: tupakoinnin ja päihteiden käytön ehkäisystä, kiusaamistapausten käsittelystä, poissaolojen seurannasta, seksuaalisen häirinnän tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta, oppilashuoltotyöstä, oppilasruokailun ohjauksesta ja mielenterveyden edistämisestä (erilaiset ryhmät, esim. jännittäjäryhmä). Oppilasruokailuun osallistumisen seurannasta ei ole sovittu yhteistä käytäntöä tai menettelytapaa.

Osallisuus pitää sisällään seuraavat asiat: vanhempainyhdistys- ja tukioppilastoiminta, huoltajien vaikutusmahdollisuudet ja oppilaiden vaikutusmahdollisuudet sekä kodin ja koulun yhteistyö. TEAvisarin tulosten mukaan huoltajien vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset. Kolmella muulla osa-alueella on parannettavaa. Huoltajien vaikutusmahdollisuudet nähdään hyvänä koulun toiminnan arvioinnin osalta. Huoltajien vaikutusmahdollisuudet koetaan heikoimmaksi seuraavilla osa-alueilla: vertaistoiminnan suunnittelu, järjestysääntöjen laatiminen ja kouluruokailun järjestäminen sekä kiusaamisen ja väkivallan ehkäisy ja sovittelu. Oppilaiden vaikutusmahdollisuudet ovat heikoimmat vertaistoiminnan suunnittelussa.

Muut ydintoiminnot osa-alue sisältää koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet (mm. pitkät liikuntavälitunnit, oppilaiden koulutus liikunnan vertaisohjaajiksi, ns. välituntiliikuttajat). Edellä mainitulla osa-alueella on terveyden edistämisen aktiivisuudessa parannettavaa. Koulujen piha-alueita ja niiden lähialueita tulee kehittää liikkumiseen innostavaksi. Edellä mainittuja asioita on kehitetty kunnan hyvinvointityön, liikuntatoimen, teknisen toimen ja koulun yhteistyönä vuodesta 2014 lähtien ja tilanne on huomattavasti muuttunut em. kyselyyn verrattuna.

Toiminnallisuuden edistäminen lisää osallisuutta sisältäen monipuolisen liikkumisen ja aktiivisen osallistumisen, ehkäisee syrjäytymistä sekä vähentää hyvinvointi- ja terveyseroja.

Lukiokoulutus (TEAvisari tuloksia ei ole käytettävissä).

Liikunta (TEAvisari 2016):

Liikuntapalvelujen osalta Lapinlahden kunnan terveyden edistämisen aktiivisuus on koko maahan verrattuna saanut vähemmän pisteitä (55/72). Sitoutuminen (19/57), johtaminen (67/83), seuranta ja tarveanalyysi (40/53), osallisuus (67/91) ja muut ydintoiminnot (67/79) osa-alueet ovat TEAvisarin tulosten mukaan toteutuneet koko maahan verrattuna heikommin. Terveyden edistämisen aktiivisuutta arvioidessa voimavarat ovat vahvemmat muuhun maahan verrattuna (71/66).

Sitoutuminen sisältää erilaisten valtakunnallisten ohjelmien käsittelyn luottamushenkilöhallinnossa ja kunnan johtoryhmässä. TEAvisarin tulosten mukaan kunnan luottamushenkilöille ei ole esitelty "Varhaiskasvatuksen uusi liikkumis- ja hyvinvointiohjelma - llo kasvaa liikkuen" -ohjelmaa (Valo 2015). Luottamushenkilöille on jaettu tiedoksi "Istu vähemmän - voi paremmin! Kansalliset suositukset istumisen vähentämiseen -ohjelma (STM 2015). Hyvinvointikertomukseen ei ole kirjattu tietoa kuntalaisten liikunta-aktiivisuudesta.

Johtamisen osalta terveyden edistämisen aktiivisuus näyttyy heikompana verrattuna koko maan keskiarvoon. Johtamisen osa-alueella (työnjako ja yhteistyö sekä kaavoitusprosessiin osallistuminen) on kehitettävää. Toiminta- ja taloussuunnitelmaan on kirjattu tavoitteet ja resurssit lasten, nuorten ja ikääntyneiden liikunta-aktiivisuuden edistämiseksi. Liikuntapaikkojen käyttövuorot ovat maksuttomia.

Seuranta ja tarveanalyysi näkyvät terveyden edistämisen aktiivisuudessa siinä, että lasten ja nuorten sekä työikäisten ja ikääntyneiden liikunta-aktiivisuutta seurataan vuosittain. Seuratoimintaan osallistuvien lasten osuutta seurataan myös jatkuvasti. Ulkoliikuntapaikkojen käytintietoja ei TEAvisariin tulosten mukaan seurata. Hallien (Ripsakan kuntosali, Varpaisjärven kuntosali ja liikuntasali, Monarin liikuntasali ja kuntosali) kävijämääriä seurataan säännöllisesti.

Voimavarat sisältävät lasten ja nuorten sekä aikuisten harjoitusvuoromaksut, jotka ovat kunnassa maksuttomia (ulkoilu- ja pallokentät, koulujen liikuntasalit). Kunnassa ei ole uimahallia. Liikunnan hallinnon ja suunnittelun ammattihenkilöitä on kunnassa 0,6 htv/10 000 as (50/39). Liikunnan ja ulkoilun kustannukset /kunnan panostus on 92 €/asukas (75/85).

Osallisuus sisältää seuraavat osa-alueet; yhteistoiminta, vaikuttamistavat ja palveluiden kehittäminen. Yhteistoimintaa on arvioitu TEAvisarissa siten, että liikuntatoimessa ei ole seurojen edustajien asiantuntijaelintä eikä yhdistysten ja liikuntatoimen yhteiskokouksia ole järjestetty. Vaikuttamistapoina käytössä on asiakaspalautteet ja -kyselyt. Asukkaat ovat osallistuneet liikuntapaikkojen ja -palveluiden kehittämiseen asiakaspalautteiden ja -kyselyiden välityksellä sekä erilaisissa tapaamisissa ja tapahtumissa.

Muut ydintoiminnat osa-alueella toteutettavia toimenpiteitä on koordinoitunut kunnan hyvinvointikoordinaattori. Osa-alue sisältää varhaiskasvatuksen liikuntaa lisäävät toimenpiteet ja koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet. Liikunnallisuutta edistävät toimenpiteet on kirjattu varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lisäksi varhaiskasvatuksen henkilöstölle on järjestetty täydennyskoulutusta ja liikuntaolosuhteita kehitetään. Koulupäivien liikunnallisuutta/toiminnallisuutta on kehitetty koulupihojen kehittämisellä liikkumiseen innostavaksi. Oppilaita on aktivoitu koulumatkaliikuntaan ja koulujen välitunteja on kehitetty. Urheiluseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille sekä ikääntyville on järjestetty liikkumisryhmiä. TEAvisarin tulosten mukaan liikkumisryhmiä ei ole järjestetty toimintaesteisille, maahanmuuttajataustaisille, työttömille, opiskelun ulkopuolella oleville nuorille eikä painonhallintaa tarvitseville. Työttömille on järjestetty kuntosaliryhmiä ja ohjattu heitä muihin ryhmiin ja näin toimitaan myös jatkossa. Painonhallintaryhmiä on toteutettu ja toteutetaan myös jatkossa.

Perusterveydenhuolto (TEAvisari 2016):

Vertailussa (Lapinlahti/koko maa) pisteet ovat: Perusterveydenhuolto 76/66, josta sitoutuminen 52/47, johtaminen 85/78, seuranta ja tarveanalyysi 70/42. voimavarat 77/71, yhteiset käytännöt 73/74, osallisuus 104/85, muut ydintoiminnat 72/68. Perusterveydenhuollon osalta terveyden edistämisen aktiivisuus vuoden 2016 TEAvisarin kyselyn tulosten perusteella on hieman parempi verrattuna koko maan keskiarvoon.

Sitoutuminen sisältää erilaisten ohjelmien käsittelyn luottamushenkilöhallinnossa ja johtoryhmässä sekä terveyskeskuksen osallistumisen kunnan toimintaan, hyvinvointikertomuksen laadintaan ja päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointiin. TEAvisarin tulosten mukaan "Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelmaa vuosille 2014-2020" ja "Ehkäise, edistä, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaa 2014-2020" ei ole käsitelty luottamushenkilöhallinnossa. Hyvinvointikertomus on laadittu mutta terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia ei ole tehty.

Johtamisen osalta terveyden edistämisen aktiivisuus näyttäyty vahvempana verrattuna koko maan keskiarvoon. Johdon hyväksymät toimeenpanosuunnitelmat löytyvät eri sairauksien ehkäisyn osalta (mm. valtimotautien ehkäisy, diabeteksen ehkäisy, lähisuhdeväkivallan ehkäisy). Johtamisvastuu terveyden edistämiseksi on sovittu. Sairaanhoidopiirin kanssa on sovittu yhteistyöstä (mm. mielenterveysongelmien vähentäminen, lasten ja nuorten käytöshäiriöiden viiveettömän hoidon toteuttaminen, terveyden edistämisen alueellinen koordinaatio). Sairaanhoidopiirin kanssa ei ole sovittu yhteistyöstä ehkäisevän kuntoutustoiminnan osalta eikä päihdehaittojen ja tupakkatuotteiden käytön vähentämisestä.

Seuranta ja tarveanalyysi näkyvät terveyden edistämisen aktiivisuudessa siinä, miten terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä asioita (mm. suun terveydentila, tupakointi, ylipaino, päihdehaittojen kehitys, masennuksen yleisyys) seurataan ja miten niistä raportoidaan luottamushenkilöille. Luottamushenkilöille raportoidaan em. asioista toimintakertomuksessa. TEAvisarin tulosten mukaan raportointia luottamushenkilöhallinnolle masennuksen yleisyydestä ja suun terveydestä sukupuolittain tulee kehittää.

TEA visarin voimavaroja kuvaavia pisteitä vähentää se, että koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstön työpanoksen mitoitukseen ei ole vaikuttanut erityistä tukea vaativien oppilaiden lukumäärä, psykologitoiminnan voimavarat kouluissa, kuraattoritoiminnan voimavarat kouluissa eikä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden lukumäärä. Voimavarat (neuvola- sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajien ja lääkäreiden henkilöstömitoitukset sekä erityistyöntekijät) ovat riittävät verrattuna kansalliseen suositukseen.

Yhteiset käytännöt terveyden edistämisen aktiivisuudessa pitävät sisällään terveysneuvonnan tarjoamisen, neuvonnan ja ohjauksen erityisryhmille, varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen alkoholinkäyttöön sekä tupakoinnin selvittämisen ja kirjaamisen. Tupakoinnin selvittäminen toteutuu heikommin verrattuna koko maan pisteisiin. Terveysneuvonnan tarjoaminen toteutuu muuhun maahan verrattuna huomattavasti paremmin. Alkoholinkäytön varhainen tunnistaminen ja puuttuminen toteutuvat tulosten mukaan hyvin.

Osallisuus sisältää kohdat avoimuus verkossa, asiakaspalautteet sekä osallistumis- ja vaikuttamistavat. Verkossa tiedotetaan äitiys- ja lastenneuvolan, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä suun terveydenhuollon terveystarkastuksista. Lisäksi verkosta löytyy tieto työttömien ja ikääntyneiden terveystarkastuksista ja neuvontapalveluista. Oppilaitosten terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksista ei ole mainintaa verkossa. Asiakaspalautteet ja ehkäisevistä palveluista on tehty (esim. omaehtoinen arkiliikunta/toiminnallisuus, ohjattu liikunta). Asiakkaiden mielipiteitä on selvitetty ennen päätöksentekoa (esim. ympäristön viihtyvyys ja turvallisuus). Palvelujen käyttäjiä on otettu mukaan päihde- ja mielenterveysuunnitelman tekemiseen sekä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytöiden toimintaohjelman tekemiseen. Järjestöjen kanssa on tehty yhteistyötä. Asukkaalle ei ole järjestetty

mahdollisuuksia osallistua talouden suunnitteluun.

Muut ydintoiminnat kohta sisältää mm. terveystarkastukset (16-17 -vuotiaat koulutuksen ulkopuolella olevat, työttömät, muut ikäryhmät). Perusterveydenhuollossa toteutuu työttömien terveystarkastukset. 16-17 -vuotiaille koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille sekä muille ikäryhmille ei toteuteta erikseen terveystarkastuksia.

Ikääntyneiden palvelut (TEAvisari 2014):

Vertailussa (Lapinlahti/koko maa) pisteet ovat: Ikääntyneiden palvelut 75/74, josta sitoutuminen 36/42, johtaminen 100/69, seuranta ja tarveanalyysi 71/84. voimavarat 70/90, yhteiset käytännöt 100/90, osallisuus 75/73, muut ydintoiminnat 74/67.

Sitoutuminen sisältää erilaisten ohjelmien käsittelyn luottamushenkilöhallinnossa ja johtoryhmässä. Ohjelmat on pääsääntöisesti jaettu tiedoksi (Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi, Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma vuosille 2013-2017, Kansallinen muistiohjelma 2012-2020, Kansallinen omaishoidon kehittämisohjelma, Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelma vuosille 2014-2020, Liikunta ja ikääntyminen, liikkeellä voimaa vuosiin). Vanhuspalvelulaki (980/2012) on esitely luottamushenkilöille. Luottamushenkilöhallinnossa ja johtoryhmässä tulee valtakunnalliset ohjelmat keskustella ja päättää toimenpiteistä.

Johtaminen sisältää palveluiden kokonaisuuden koordinoinnin, joka toteutuu hyvin. Ikäihmisten hyvinvointisuunnitelma sisältää tavoitteet, toimenpiteet, voimavarat ja eri toimialojen vastuut, yhteistyön muiden paikallisten tahojen kanssa ja seurannan ikääntyneiden hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi.

Seuranta ja tarveanalyysi sisältävät toimintoja, joita arvioidaan palvelutarpeen selvittämisen yhteydessä. TEAvisarin tulosten mukaan kehitettävää löytyy iäkkään henkilön ympäristön esteettömyyden, asumisen turvallisuuden ja lähipalvelujen saatavuuden arvioinnissa. Iäkkään henkilön tuen ja avun tarpeen arviointi sekä arviointi suoriutumisesta tavanomaisista elämän toiminnoista asuin- ja toimintaympäristössä toteutuvat hyvin.

Voimavarat sisältävät erityisosaamisen muistisairauksien ehkäisemisestä, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä, ravitsemuksesta, ehkäisevästä päihde- ja mielenterveystyöstä, terveys- ja turvallisuusteknologiasta ja apu- turvavälineistä, asiakkaiden omahoidon ohjauksesta, perheen ja omaisten kanssa tehtävästä työstä. Edellä mainitut asiat toteutuvat hyvin. TEAvisarin tulosten mukaan erityisosaamista tapaturmien ehkäisystä ja hygieniosaamisesta sekä itsemääräämisoikeuden tukemisesta tulee kehittää. Kuluneella valtuustokaudella vanhuspalveluissa on vahvistettu täydennyskoulutuksella erityisosaamista em. asioissa.

Yhteiset käytännöt sisältävät iäkkäille suunnattuihin neuvontapalveluihin, terveystarkastuksiin ja kotikäynteihin sisältyviä toimenpiteitä, jotka toteutuvat hyvin. Toimenpiteet sisältävät erilaista ohjausta, tukea ja riskien tunnistamista sekä varhaista puuttumista (esim. muistisairaus) ja toimintakyvyn eri osa-alueiden moniulotteista arviointia.

Osallisuus sisältää vanhusneuvoston vaikuttamisen keinot ja tuen vanhusneuvostolle. Edellä mainitut asiat toteutuvat hyvin.

Palautteen keräämisessä ja raportoinnissa on kehitettävää. Palautetta kerätään asiakkailta, omasilta ja henkilöstöltä mutta niitä ei raportoida. Raadeilta ei kerätä palautetta.

Muut ydintoiminnat osa-alue sisältää ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia palveluita (neuvontapalvelut, terveystarkastukset, kotikäynnit). Edellä mainitut palvelut toteutuvat hyvin. Kohdennettuja palveluja toteutetaan riskiryhmille, kuten iäkkäille omaishoitajille, muistisairaille, yksinasuville muistisairaille, mielenterveysasiakkaille, vähävaraisille ja tietyille ikäluokille. Kohdennettuja palveluja ei toteuteta muun muassa päihitteiden käyttäjille, äskettäin leskeksi jääneille, yksin asuville, huonon tasapainon vuoksi suurentuneessa kaatumisriskissä oleville eikä äskettäin asuinpaikkaa tai asuntoa muuttaneille iäkkäille henkilöille.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:

Sähköisen hyvinvointikertomuksen indikaattorien tuottama hyvinvointitieto ja TEAvisarin tulokset osoittavat kehittämiskohteita eri hallintokuntien ja tulosalueiden osalta.

Kunnan elinvoimaisuuden turvaamiseksi kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on tärkeää, lakisääteistä työtä (Kuntalaki 410/2015, Terveystarkastuslaki 1326/2010, Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä on säädetty myös muissa laissa. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen on kunnan perustehtävä ja kuuluu kaikille toimialoille. Kunnassa asuvien hyvinvoinnin varmistamiseksi tarvitaan kaikkien toimialojen osaamista ja yhteistyötä.

Kuntajohto:

Kuntajohdon terveyden edistämisen aktiivisuudessa on kehitettävää kuntalaisten osallisuuden edistämisessä. Kuntalaisille tulee luoda mahdollisuuksia tutustua ja vaikuttaa kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvään toimintaan myös kunnan verkkosivujen kautta. Kunnan verkkosivuilla ei ole tarkasteltavissa tarkastuslautakunnan arviointikertomusta, laajaa hyvinvointikertomusta eikä kuvausta kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista sekä -keinoista. Kuntalaisfoorumeista kunnassa ei ole lapsiparlamenttia tai vastaavaa. Palveluiden suunnittelussa hyödynnetään jonkin verran kehittäjäasiakkaita ja kokemusasiantuntijoita sekä hyödynnetään asiakaspalautteita suoraan mutta tätä toimintaa tulisi edelleen vahvistaa. Asiakasraateja ei hyödynnetä palvelujen suunnittelussa ja palvelujen kehittämiseen. Kuntalaisilla ei ole mahdollisuutta osallistua suoraan kunnan talouden suunnitteluun.

Kuntalaiset haluavat osallistua kunnan päätöksentekoon ja palveluiden suunnitteluun.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Kuvaus kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista on luettavissa verkkosivuilla.
2. Tarkastuslautakunnan arviointikertomus on luettavissa verkkosivuilla.
3. Laaja hyvinvointikertomus on luettavissa verkkosivuilla.
4. Kuntaan perustetaan asiakasraateja, joiden kautta kuntalaiset voivat osallistua palveluiden kehittämiseen ja suunnitteluun.
5. Kuntaan perustetaan lapsiparlamentti (kunnanhallituksen tai -valtuuston asettama).
6. Kehitetään palvelujen digitalisaatiota sähköisen asioinnin mahdollisuuksien lisäämiseksi.
7. Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).

Perusopetus:

Perusopetuksen terveyden edistämisen aktiivisuudessa on kehitettävää oppilaiden ja vanhempien/huoltajien osallisuuden edistämiseksi. Huoltajien vaikutusmahdollisuudet koetaan heikoimmiksi vertaistoiminnan suunnittelussa, järjestyssääntöjen laatimisessa ja kouluruokailun järjestämisessä sekä kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyssä ja sovittelussa. Oppilaiden vaikutusmahdollisuudet koetaan heikoimmiksi vertaistoiminnan suunnittelussa. Koulut ovat liittyneet Liikkuva koulu -ohjelmaan vuoden 2016 aikana.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Huoltajien vaikutusmahdollisuuksia lisätään vertaistoiminnan suunnittelussa, järjestyssääntöjen laatimisessa ja kouluruokailun järjestämisessä sekä kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyssä ja sovittelussa.
2. Oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia lisätään vertaistoiminnan suunnittelussa.
3. Kodin ja koulun yhteistyössä kehitetään sosiaalisen median ja Wilman käyttötapaa.
4. Toiminnallistetaan koulupäiviä (mm. pitkät liikuntavälitunnit, oppilaiden koulutus liikunnan vertaisohjaajiksi, ns. välituntiliikuttajat).
5. Koulujen piha-alueita ja niiden lähialueita kehitetään liikkumiseen innostavaksi.
6. Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).

Liikunta:

Liikunnan terveyden edistämisen aktiivisuudessa on kehitettävää sitoutumisen, johtamisen, seurannan ja tarveanalyysin, osallisuuden ja muut ydintoiminnat osa-alueiden osalta. Valtakunnallisten ohjelmien käsittely luottamushenkilöhallinnossa ei toteudu riittävästi. Työikäisten ja ikääntyneiden liikunta-aktiivisuuden seuranta ei toteuteta ikäryhmittäin tai sukupuolittain.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Valtakunnalliset ohjelmat käsitellään luottamushenkilöhallinnossa (mm. Valo 2015/Varhaiskasvatuksen uusi liikkumis- ja hyvinvointiohjelma - Ilo kasvaa liikkuen, STM 2015/ Istu vähemmän - voi paremmin! Kansalliset suositukset istumisen vähentämiseen).
2. Seurataan ja kuvataan säännöllisesti kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta ja hyvinvointikertomukseen kirjataan tietoa kuntalaisten liikunta-aktiivisuudesta (mm. seuratoimintaan osallistuvien lasten osuus).
3. Ulkoliikuntapaikkojen käytitietoja seurataan säännöllisesti.
4. Yhdistysten ja liikuntatoimen yhteiskokouksia pidetään säännöllisesti vuosittain.
5. Liikkumisryhmiä lisätään (urheiluseuratoiminnan ulkopuolella olevat lapset ja nuoret, opiskelun ulkopuolella olevat nuoret, muita kts. TEAvisari).
6. Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).

Perusterveydenhuolto:

Perusterveydenhuollon terveyden edistämisen aktiivisuudessa on parannettavaa sitoutumisen sekä seuranta ja tarveanalyysin osalta. Kehittämällä välineitä ja työskentelytapoja ennaltaehkäisevään toimintaan ja omahoidon toteuttamiseen vaikutetaan asiakkaiden osallisuuteen ja vastuunottoon oman terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä ylläpitämisestä ja palvelujen saatavuuteen asiakkaan asuinpaikasta riippumatta.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Esitellään valtakunnalliset ohjelmat luottamushenkilöhallinnossa ja johtoryhmässä (keskustelu ja päätetään toimenpiteistä).
2. Raportoidaan hyvinvointiin liittyvistä asioista (mm. suun terveys, ylipaino, vajaaravitsemus, tupakointi) luottamushenkilöille sukupuolittain ja ikäryhmittäin mahdollisuuksien mukaan (Effic Raportointi -ohjelman tuottama tilastotieto).

3. Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).
4. Kehitetään jatkuvan palautteen antamisen järjestelmä kuntalaisten osallisuuden lisäämiseksi (esim. avainryhmien kuuleminen, kokemusasiantuntijat, asiakasraati).
5. Kehitetään ammattilaisten ja asiakkaiden osaamista käyttää ja hyödyntää erilaisia digitaalisia laitteita sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen digitalisaatiota
6. Kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastukset ovat luettavissa verkkosivuilla ja tarkastukset toteutetaan kolmen vuoden välein.
7. Esitellään Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön toimintaohjelmaa kunnan eri yksiköille ja tiedotetaan asiasta kuntalaisia paikallislehden kautta.
8. Sovitaan sairaanhoitopiirin kanssa yhteistyöstä ehkäisevän kuntoutustoiminnan osalta ja päihdehaittojen ja tupakkatuotteiden käytön vähentämisestä.

Ikääntyneiden palvelut:

Ikääntyneiden palveluiden osalta terveyden edistämisen aktiivisuus kokonaisuutena vuoden 2014 TEAviisarin kyselyn tulosten perusteella on samaa tasoa verrattuna koko maan keskiarvoon. Tiettyjen osa-alueiden osalta tulokset ovat paremmat (johtaminen, yhteiset käytännöt, muut ydintoiminnat) ja tiettyjen osa-alueiden osalta tulokset ovat heikkommat koko maan keskiarvoon verrattuna (sitoutuminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat). Osallisuus on samaa tasoa.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Esitellään valtakunnalliset ohjelmat luottamushenkilöhallinnossa ja johtoryhmässä (keskustelu ja päätetään toimenpiteistä).
2. Raportoidaan hyvinvointiin liittyvistä asioista luottamushenkilöille sukupuolittain ja ikäryhmittäin mahdollisuuksien mukaan (Effic Raportointi -ohjelman tuottama tilastotieto).
3. Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).
4. Kehitetään jatkuvan palautteen antamisen järjestelmä kuntalaisten osallisuuden lisäämiseksi (esim. avainryhmien kuuleminen, kokemusasiantuntijat, asiakasraati).
5. Kehitetään ammattilaisten ja ikäihmisten osaamista käyttää ja hyödyntää erilaisia digitaalisia laitteita sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen digitalisaatiota
6. Lisätään kohdennettuja palveluja tietyille riskiryhmille (äskettäin asuinpaikkaa tai asuntoa muuttanut iäkäs henkilö, yksin asuva iäkäs henkilö).

Muiden hallintokuntien/tulosalueiden hyvinvointiin liittyvät kehittämiskohteet (TEAviisarin kyselyä ei toteuteta ao. tulosalueille/yksiköille):

Päiväkodit, perhepäivähoito, varhaiskasvatus ja esikoulu:

Toimenpide-ehdotukset:

1. Kaikki varhaiskasvatuksen yksiköt (perhepäivähoito, päiväkodit) osallistuvat VALO:n Ilo kasvaa liikkuen -ohjelmaan; marraskuussa 2015 henkilöstö osallistui Liikunta-koulutukseen, jonka avulla Ilo kasvaa liikkuen -ohjelma on saatu käynnistettyä.
2. Tehdään kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (taustalla varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, valmistunut lokakuussa 2016). Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu, joka edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä vanhempien kanssa.
3. Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).

Nuorisotyö:

Nuorisotyössä on kohdennettu resursseja uudella tavalla ja lisätty myös resursseja etsivän nuorisotyön hankkeen tuella, jotta nuoret saisivat tarvitsemansa palvelut oikea-aikaisesti ilman viiveitä ja näin pystytään paremmin vastaamaan tämän päivän nuorten tarpeisiin huomioiden nuorisokulttuurit. Nuorisotyö tarjoaa kaikille nuorille suunnattua toimintaa huomioiden ja edistäen lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia. Työmuotoina käytetään nuorisotilatoimintaa, etsivää nuorisotyötä sekä kerho-, ryhmä- ja leiritoimintaa. Toiminnan tarkoituksena on sitouttaa varhaisnuoret ja nuoret toimintaan mielekkään tekemisen kautta, edistää heidän hyvinvointiaan, sosiaalisia taitojaan ja elämänhallinnan taitojen kehittymistä sekä ehkäistä syrjäytymistä. Kaikissa toiminnoissa huomioidaan kasvatuksellisuus. Lisäksi nuorisotyön tarkoituksena on edistää kulttuuri- ja ympäristökasvatusta.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Vapaaehtoistyön vakiinnuttaminen ja toiminnan kehittäminen hyödyntäen Saapas -toimintaa alueellisessa yhteistyössä Lapinlahden,

Varpaisjärven ja Kiuruveden seurakuntien kanssa.

2. Etsivän nuorisotyön vakiinnuttaminen osaksi kunnan toimintaa, nuorisotyön henkilöresurssien riittävällä henkilöstön määrällä.
3. Moniammatillisen ja verkostoyhteistyön hyödyntäminen nuorten hyvinvoinnin tukemisessa ja edistämiseksi kaikissa nuorisotyön työmuodoissa.
4. Nuorisotoimen nykyaikaistaminen vastaamaan tämän päivän nuorisokulttuuria sosiaalisessa mediassa ja netissä, jolla taataan myös laadukas mediataito ja viestintä nuorille.
5. Nuorten osallisuutta lisätään nuoria koskevassa päätöksenteossa nuorisofoorumissa ja kuullaan nuorten tarpeita nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi suoraan nuorilta.

Sosiaalipalvelut:

Sosiaalitoimessa on sekä kohdennettu resursseja uudella tavalla että myös lisätty resursseja, jotta asiakkaat saisivat tarvitsemansa palvelut oikea-aikaisesti ilman viiveitä.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Lisätään ja tehostetaan sosiaalitoimessa yhteistyötä muiden toimijoiden (neuvola, perheneuvola) kanssa.
2. Tuetaan nuorta eteenpäin elämässä tulottomien nuorten työryhmän toiminnan avulla.
3. Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).

Vammais- ja kehitysvammopalvelut:

Palveluiden avulla edistetään vammaisen henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista mahdollisimman itsenäisesti.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Kohdennetaan erityishuollon palvelut tarkoituksenmukaisesti.
2. Kehitetään työ- ja päivätoiminnan sisältöä.
3. Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).

Tekninen toimi:

Toimenpide-ehdotukset:

1. Parannetaan liikenneturvallisuutta liikenneturvallisuuksuunnitelman päivityksen perusteella (mm. valaistus, katujen kunnostustyöt, ohjaus ja valvonta).
2. Parannetaan kiinteistöjen turvallisuutta ajoissa toteutetuilla peruskorjauksilla sekä muun muassa käyttäjäpalautteeseen perustuen.
3. Lisätään ulkoalueiden (lasten leikkipaikat, liikuntapaikat, ulkoilureitit, ...) monikäyttöisyyttä ja turvallisuutta.
4. Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).

Kulttuuripalvelut (Kaskikuusen kansalaisopisto, kirjasto, Kuopion konservatorion Lapinlahden toimipiste, muu kulttuuritoiminta):

Kaskikuusen kansalaisopisto / Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus" (Kaskikuusen kansalaisopiston strategia). Hyvin toimiva, vaikuttavuudeltaan tehokas kansalaisopisto lisää kuntalaisten kokonaisvaltaista hyvinvointia, ennaltaehkäisee syrjäytymistä, vahvistaa yhteisöllisyyttä ja lisää kunnan elinvoimaisuutta tuomalla mahdollisesti kuntaan uusia asukkaita.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Järjestetään monipuolista koulutusta kuntalaisten ja yhteistyötahojen toiveita kuunnellen.
2. Toteutetaan asiantuntijaluentoja ajankohtaisista ja muun muassa hyvinvointiin liittyvistä aiheista.

Lapinlahden kunnankirjasto / Kirjasto tarjoaa kaikille kuntalaisille tasa-arvoisen mahdollisuuden omaehtoiseen itsensä sivistämiseen ja elinikäiseen oppimiseen. Kirjastopalvelut ehkäisevät syrjäytymistä ja lisäävät yhteisöllisyyttä.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Tarjotaan virikkeitä ja osallistumiskokemuksia eri ikäryhmille, mm. lapsille satutunteja, ikääntyville atk-opastusta ja aineistoa näkövammaisille.

2. Järjestetään säännöllisesti erilaisia kulttuuritapahtumia ja kirjailijavierailuja.
3. Kehitetään yhteistyötä koulujen ja muiden toimijoiden kanssa eri ikäryhmien palvelujen toteuttamiseksi.
4. Yhteistyössä liikuntapalvelujen kanssa kirjastoon on otettu lainattavaksi liikuntavälineitä, kuten frisbeegolfkiekkoja osana lähialueliikuntaprojektia syksyllä 2016 Varpaisjärvellä ja Lapinlahdella - jatketaan lainaustoimintaa

Muu kulttuuritoiminta tukee kuntalaisten omaehtoista kulttuuritoimintaa koordinoimalla tapahtumia ja tiedottamalla niistä, avustamalla yhteisöjä avustusten hakemisessa ja verkostojen ylläpidossa sekä etsimisessä. Kulttuuritoimi on tiivissä yhteistyössä Ylä-Savon muiden kuntien kulttuuritoimien kanssa. Muun kulttuuritoimen puitteissa jatketaan tiivistä yhteistyötä Ylä-Savon kuntien kulttuuritoimien kanssa lisäresurssien saamiseksi alueelle sekä jatketaan yhteistyötä Lapinlahdella toimivien yhteisöjen ja toimijoiden kanssa, jotta kulttuuritarjonta tavoittaisi mahdollisimman monet kuntalaisista ja toisi sitä kautta hyvinvointia ja osallisuutta.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Tapahtumien koordinointi ja niistä tiedottaminen.
2. Yhteisöjen avustaminen avustusten hakemisessa ja verkostojen ylläpidossa sekä etsimisessä.
3. Alueellisen ja paikallisen yhteistyön jatkaminen.

2. Hyvinvoinnin edistämisen ja palvelujärjestelmän vahvuudet ja voimavarat

Kunnassa on käytössä kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseen valtuustokaudelle 2013-2016 hyväksytty hyvinvointikertomus, joka ohjaa hyvinvointityön toteuttamista (painopistealueet, tavoitteet, vastuutaho ja resurssit).

Kunnassa on hyvinvoinnin edistämisen johtoryhmä ja osa-aikainen hyvinvointikoordinaattori (ohjaus, koordinointi).

Kunnan hyvinvointityötä tehdään laaja-alaisesti eri hallintokuntien, yhdistysten, järjestöjen, seurakunnan, yritysten ja kuntalaisten välisenä yhteistyönä.

Kunnassa on kokoaikainen ravitsemusterapeutti, joka tekee hallintokuntarajat ylittävää terveyttä edistävää ja ennaltaehkäisevää työtä kohderyhmänä eri ikäiset kuntalaiset. Ravitsemusterapeutti myös koordinoi ja tukee muiden toimijoiden työtä ravitsemukseen liittyvässä terveyden edistämistyössä ja ravitsemushoidossa.

Hyvinvointityön toteuttaminen on tullut näkyvämmäksi mm. viestintä eri kanavien kautta on tehostunut.

Kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi käytössä on Lapinlahden kunnan ikäihmisten hyvinvointisuunnitelma 2013 - 2017, Nuorisotakuun toimeenpanosuunnitelma, Lapinlahden kunnan mielenterveys- ja päihdetyönsuunnitelma 2014 - 2017, Lapinlahden kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2015 - 2018, Lapinlahden kunnan turvallisuussuunnitelma ja Potilasturvallisuussuunnitelma sekä Lapinlahden kunnan työllisyysstrategia 2017-2018.

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön toimintaohjelma on valmistunut. Sen toteuttamisesta vastaa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön koordinaattori (perhe- ja mielenterveysneuvolan esimies). Koordinaattori on jäsenenä Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän MARAK-työryhmässä (vakavan parisuhdeväkivallan uhrien auttamiseksi koottu ryhmä).

Kuntalaisten hyvinvointia edistetään osallistamalla erilaisiin hankkeisiin ja ohjelmiin: HELMA-hanke (2015 - 2017), eAmmattilaiset tulevaisuuden työelämässä Ylä-Savon DigiSote -hanke (2016-2018), Liikkuva koulu -ohjelma, VALO:n llo kasvaa liikkuen -ohjelma.

Eri hallintokuntien terveyden edistämisen aktiivisuutta kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi on kuvattu edellä kohdassa 1 (vahvuudet ja heikkoudet -> toimenpide-ehdotukset/kehittämiskohteet).

Kunnan työllisyyden edistämisen organisoimiseksi laadittiin 2016 oma Työllisyysstrategia vuosille 2017-2018. Sen painopisteet ovat henkilöstöresurssien lisäys työnohjaajan työpanoksella. Tavoitteena on tehostaa työllistämispalveluja ja lisätä aktivointitoimenpiteitä, kehittää kumppanuutta, yrittäjyyttä ja yrittäjäkasvatusta. Tavoittelemme parempaa työllisyyttä, nuorten työmahdollisuuksien lisäämistä, pitkäaikaistyöttömien määrän vähenemistä ja työttömyyden aiheuttamien sosiaalisten ongelmien ja sitä kautta kustannusten vähenemistä.

Kuntaan on palkattu työllisyyskoordinaattori ja vuoden 2017 alusta palkataan työnohjaaja. Tavoitteena on henkilökohtaisen ohjauksen lisääminen, ryhmätoimintojen ja aktivointitoimenpiteiden lisääminen ja kehittäminen, työkykykartoitusten lisääminen ja kunnan oman toiminnan kehittäminen työllisyyspalveluissa.

3. Hyvinvoinnin edistämisen ja palvelujärjestelmän kehittämisen painopistealueet ja kehittämiskohteet

Lapinlahden kuntastrategian visiot vuosille 2011 - 2017 "Elinvoimainen Lapinlahti 2025 ja vuosille 2013 - 2020 "Reilusti lapinlahtelainen" viestittävät siitä, että kunta pyrkii toimillaan edistämään kuntalaistensa hyvinvointia.

Kuntastrategian 2013 - 2020 tavoitteena ovat toimivat palvelut, osaava henkilöstö, tasapainoinen talous ja elinvoima.

Edelliselle valtuustokaudelle asetetut tavoitteet ja niiden toteutuminen ovat pohjana tulevan valtuustokauden (2017 - 2020) linjauksille painopistealueista ja kehittämiskohteista. Monet edelliselle valtuustokaudelle asetetut tavoitteet ovat edenneet myönteiseen

suuntaan mutta tekemistä on vielä jäljellä tavoitteeseen pääsemiseksi. Tulevalla valtuustokaudella terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen painopistealueet/kehittämiskohteet ovat samat kuin edellisellä valtuustokaudella. Toimenpiteet ja resurssit sekä arviointimenetelmät muuttuvat tarpeen mukaan.

Painopistealueet/kehittämiskohteet vuosille 2017 - 2020 ovat:

1) Kuntalaisten osallisuutta lisätään ja syrjäytymistä ehkäistään - edistämällä vaikuttamista, osallistumista, kouluttautumista, työllistymistä sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia yhteistyössä eri toimijoiden kanssa

2) Väestöryhmien terveyseroja kavennetaan ja kuntalaisten palvelujen yhdenvertaista saatavuutta edistetään - kehittämällä palveluja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja ottaen huomioon erilaiset vaihtoehdot palvelujen tuottamiselle sekä huomioiden muuttuva toimintaympäristö.

3) Kuntalaisten turvallisuutta ja elämänlaatua sekä kunnan elinvoimaisuutta edistetään - ennaltaehkäisemällä kuntalaisten turvallisuutta heikentäviä tekijöitä ja kehittämällä liikenneturvallisuutta sekä investointien, ympäristön kunnostustöiden ja rakennushankkeiden avulla

OSA II HYVINVOINTISUUNNITELMA VALTUUSTOKAUDELLE 2017 - 2020

SOTE -palvelut siirtyvät vuoden 2019 alusta maakunnalle. Vastuu kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä säilyy kunnalla. Hyvinvointi ja terveys ovat yhteydessä koulutukseen, liikunta- , ruoka- ja kulttuuripalveluihin, kaavoitukseen, liikennejärjestelyihin sekä moniin muihin kunnan hoitamiin tehtäviin. Hyvinvointikoordinaattorin resurssi on ollut sosiaali- ja terveysosastolla. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtäviä tulee organisoida uudelleen muun muassa siten, että kunnan hyvinvointityötä koordinoidaan viimeistään vuoden 2019 alusta kunnan keskushallinnosta käsin.

4 Kuntastrategian painopisteet ja linjaukset

Lapinlahden kuntastrategian visiona on "Reilusti lapinlahtelainen". Keskeiset strategiset tavoitteet ovat toimivat palvelut, osaava henkilöstö, tasapainoinen talous ja elinvoima.

Toimivien palvelujen kriittisenä menestystekijänä nähdään palveluketjun saumaton varmistaminen asiakkaan näkökulmasta lähipalveluna.

Osaavan henkilöstön ammattitaitoinen työpanos kohdistetaan sinne, missä se palvelee kuntalaisia parhaiten.

Tasapainoisen talouden tavoitteena on, että tuotetaan mahdollisimman hyvät ja suunnitelmalliset palvelut kustannustehokkaasti.

Elinvoima on kunnan elinehto ja sen menestystekijöitä mitataan asukkaiden ja yritysten määrällä. Monipuoliset asumisen, elämisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet taataan koko kunnan alueella. Riittävä tonttitarjonta, laajakaistan kattavuus, työttömän työvoiman työmarkkinavalmiuksien parantaminen ja suotuisa elinkeinopolitiikka ovat elinvoiman tukipilareita. Uusien vaikutuskanavien luominen kuntalaisille ja alueellisesti kilpailukykyinen kulttuurin ja liikunnan tarjonta lisäävät osallisuutta ja hyvinvointia.

Kuntalaisille turvataan tasa-arvoiset ja ajantasaiset kirjastopalvelut sekä mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen ja virkistäytymiseen. Kirjastopalvelut ovat lakisääteisen kulttuuri- ja sivistyspalvelun lisäksi kaikkien kuntalaisten helposti käytettävissä oleva hyvinvointipalvelu, joka tuottaa henkistä virkistystä ja ehkäisee syrjäytymistä.

5 Hyvinvoinnin edistämisen erillisohjelmat ja -suunnitelmat

Lapinlahden kunnan ohjelmia, suunnitelmia, toimintamalleja:

- Lapinlahden kunnan ikäihmisten hyvinvointisuunnitelma 2013 - 2017
- Lapinlahden kunnan mielenterveys- ja päihdetyönsuunnitelma 2014 - 2017
- Lapinlahden kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2015 - 2018
- Nuorisotakuun toimeenpanosuunnitelma 10/2013
- Lapinlahden kunnan Työllisyysstrategia 2017-2018
- Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön toimintaohjelma (2016 - 2019)
- Lapinlahden kunnan turvallisuussuunnitelma 1/2014
- Potilasturvallisuussuunnitelma 2015
- Ylä-Savon liikenneturvallisuussuunnitelma 17/2011
- Ylä-Savon kulttuuristrategia
- Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelma
- Kaskikuusen kansalaisopiston strategia

6 Hyvinvointisuunnitelma

Painopistealueet ja kehittämiskohteet:

1. Kuntalaisten osallisuutta lisätään ja syrjäytymistä ehkäistään edistämällä

- vaikuttamista (kuntalaisen äänen kuuluminen, kahdensuuntaisen viestinnän edistäminen ja kehittäminen),
- osallistumista (yhteisöllisyyden edistäminen),
- kouluttautumista (peruskouluasteelta siirtyvät nuoret ja terveydellisistä syistä uudelleen koulutukseen hakeutuvat),
- työllistymistä (pitkäaikaistyöttömät) sekä
- kokonaisvaltaista hyvinvointia (terveys, toimintakyky) yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

2. Väestöryhmien terveyseroja kavennetaan ja kuntalaisten palvelujen yhdenvertaista saatavuutta edistetään, mm.

- toteuttamalla kunnan järjestämissä ruokapalveluissa ravitsemussuosituksia vähennetään perhetaustoista johtuvia ravitsemuseroja ja edistetään terveyden tasa-arvoa mm. varhaiskasvatuksessa ja kouluissa
- kehittämällä palvelujen tarjontaa (mm. digitaaliset palvelut) yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja ottaen huomioon erilaiset vaihtoehdot palvelujen tuottamiselle sekä huomioiden muuttuva toimintaympäristö (mm. tuleva sote-uudistus vuoden 2019 alusta)

3. Kuntalaisten turvallisuutta ja elämänlaatua sekä kunnan elinvoimaisuutta edistetään

- ennaltaehkäisemällä kuntalaisten turvallisuutta heikentäviä tekijöitä
- kehittämällä liikenneturvallisuutta
- investointien, ympäristön kunnostustöiden ja rakennushankkeiden avulla

Painopistealue ja kehittämiskohde/kohteet

**1)
Kuntalaisten osallisuutta lisätään ja syrjäytymistä ehkäistään - edistämällä vaikuttamista, osallistumista, kouluttautumista, työllistymistä sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.**

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
<p>1. Kuntalaisten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet terveyttä ja hyvinvointia edistäviin toimiin lisääntyvät sekä monipuolistuvat.</p> <p><i>[Hallituksen kärkihanke: Edistetään terveyttä ja hyvinvointia, vähennetään eriarvoisuutta.]</i></p> <p><i>[Hallituksen kärkihanke: Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa.]</i></p> <p><i>[HELMA -hanke (2015-2017); tuetaan ikäihmisten osallisuutta ja voimavaroja sekä kehitetään yhteistyötä ikääntyvien elämään liittyvien toimijoiden välillä, ikääntyvien omia toiveita kuunnellen ja toteuttaen.]</i></p> <p><i>[eAmmattilaiset tulevaisuuden työelämässä - Ylä-Savon DigiSote -hanke (2016-2018); digitaalisuuden edistäminen - ottamalla käyttöön uusia työtapoja ja välineitä voidaan mm. mahdollistaa asiakkaiden</i></p>	<p>Kehitetään kunnan verkkosivujen palvelutarjontaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> - kuvaus kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista on luettavissa verkkosivuilla - tarkastuslautakunnan arviointikertomus on kuntalaisten luettavissa verkkosivuilla - laaja hyvinvointikertomus on luettavissa verkkosivuilla <p>Kuntaan perustetaan asiakasraateja, joiden kautta kuntalaiset voivat osallistua palveluiden kehittämiseen ja suunnitteluun.</p> <p>Kuntaan perustetaan lapsiparlamentti (kunnanhallituksen tai -valtuuston asettama).</p> <p>Palvelujen digitalisaatiota kehitetään sähköisen asioinnin mahdollisuuksien lisäämiseksi</p> <p>Vastuutaho: Hallintokeskus/yleishallinto, muut hallintokunnat - kts. em. toimialojen käyttötalousuunnitelmat.</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu eri hallintokuntien käyttötalousuunnitelmissa.</p>	<p>Asiakaspalaute</p> <p>TEAvisari kysely/tulokset</p>
<p><i>tulevaisuuden työelämässä - Ylä-Savon DigiSote -hanke (2016-2018); digitaalisuuden edistäminen - ottamalla käyttöön uusia työtapoja ja välineitä voidaan mm. mahdollistaa asiakkaiden</i></p>	<p>Peruskouluissa huoltajien ja oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta terveyttä edistäviin toimiin lisätään.</p> <ul style="list-style-type: none"> - huoltajien vaikutusmahdollisuuksia kehitetään (vertaistoiminnan 	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu käyttötalousuunnitelmissa.</p> <p>Kunnan peruskoulut (6 kpl) ovat mukana Liikkuva koulu -</p>	<p>TEAvisari kysely/tulokset</p> <p>Kouluterveyskysely/tulokset</p> <p>Asiakaspalaute</p>

<p><i>osallisuus ja vaikuttaminen.]</i></p>	<p>suunnittelu, järjestyssääntöjen laatimiseen osallistuminen,...)</p> <p>- oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia lisätään (vertaistoiminnan suunnittelu)</p> <p>- kodin ja koulun yhteistyössä sosiaalisen median ja Wilman käyttötapaa kehitetään</p> <p>Toiminnallistetaan koulupäiviä mm. pitkät liikuntavälitunnit, oppilaiden koulutus liikunnan vertaisohjaajiksi, ns. välitunti liikuttajat.</p> <p>Koulujen piha-alueita ja niiden lähialueita kehitetään liikkumiseen innostavaksi.</p> <p>Vastuutaho: Sivistysosasto/perusopetus - kts. em. tulosalueen käyttötalousuunnitelma.</p> <p>Toimenpiteitä/vastuutahoja on kuvattu myös Lapinlahden kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa.</p>	<p>ohjelmassa.</p>	
	<p>Lukiossa oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta terveyttä edistäviin toimiin lisätään.</p> <p>Vastuutaho: Sivistysosasto/lukio - kts. em. tulosalueen käyttötalousuunnitelma.</p> <p>Toimenpiteitä/vastuutahoja on kuvattu myös Lapinlahden kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa.</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu käyttötalousuunnitelmassa.</p>	<p>Kouluterveyskysely/ tulokset</p> <p>TEAvisari kysely/tulokset</p> <p>Asiakaspalaute</p>
	<p>Kulttuuripalvelujen tulosalueella (Kaskikuusen kansalaisopisto, kirjasto, musiikkiopisto, muu kulttuuritoiminta).</p> <p>Kaskikuusen kansalaisopisto tarjoaa kuntalaisille monipuolista koulutusta ja asiantuntijaluentoja.</p> <p>Muu kulttuuritoiminta avustaa yhteisöjä rahoitusten hakemisessa sekä tapahtumien koordinoinnissa, järjestämisessä ja tiedottamisessa. Lisäksi luodaan ja ylläpidetään verkostoja ja yhteyksiä.</p> <p>Kulttuuritoimi on tiiviissä yhteistyössä Ylä-Savon muiden kuntien kulttuuritoimien kanssa.</p> <p>Lapinlahden kirjasto tarjoaa kuntalaisille monipuoliset kulttuuri- ja sivistyspalvelut. Kirja-aineiston lisäksi kirjastossa on tarjolla mm. digitaalisia ja e-aineistoja, liikuntavälineitä ja äänikirjoja näkövammaisille. Kirjasto järjestää säännöllisesti erilaisia</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu käyttötalousuunnitelmassa.</p> <p>Kirjaston palvelut ja tapahtumat löytyvät mm. kunnan verkkosivuilta ja paikallislehdestä.</p>	<p>Tilastot</p> <p>Asiakaspalaute</p>

<p>tapahtumia, kuten taidenäyttelyitä, kirjailijavierailuja, lapsille satutunteja ja ikääntyville atk-opastusta.</p>		
<p>Liikuntapalvelujen tulosalueella Ohjelmat käsitellään luottamushenkilöhallinnossa.</p> <p>Seurataan ja kuvataan säännöllisesti kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta.</p> <p>Hyvinvointikertomukseen kirjataan tietoa kuntalaisten liikunta-aktiivisuudesta (mm. seuratoimintaan osallistuvien lasten osuus).</p> <p>Ulkoliikuntapaikkojen käyntitietoja seurataan säännöllisesti.</p> <p>Yhdistysten ja liikuntatoimen yhteiskokouksia pidetään säännöllisesti vuosittain.</p>	<p>Kunnanhallitus/Liikuntapalvelut, henkilöstö</p>	<p>Tilastot (mm. käyntimäärät)</p> <p>TEAvisari kysely/tulokset</p> <p>Kouluterveyskysely /tulokset</p>
<p>Perusterveydenhuolto:</p> <p>Esitellään valtakunnalliset ohjelmat luottamushenkilöhallinnossa ja johtoryhmässä (keskustelu ja päätetään toimenpiteistä).</p> <p>Raportoidaan hyvinvointiin liittyvistä asioista luottamushenkilöille sukupuolittain ja ikäryhmittäin mahdollisuuksien mukaan (Effic Raportointi -ohjelman tuottama tilastotieto).</p> <p>Kehitetään jatkuvan palautteen antamisen järjestelmä kuntalaisten osallisuuden lisäämiseksi (esim. avainryhmien kuuleminen, kokemusasiantuntijat, asiakasraati).</p> <p>Kehitetään ammattilaisten ja asiakkaiden osaamista käyttää ja hyödyntää erilaisia digitaalisia laitteita sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen digitalisaatiota.</p> <p>Oppilaitosten terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastukset ovat luettavissa verkkosivuilla.</p> <p>Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysosasto/perusterveydenhuolto.</p> <p>Toimenpiteitä ja vastuutahoja on kuvattu myös käyttötalousuunnitelmassa.</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu sosiaali- ja terveysosaston käyttötalousuunnitelmassa.</p> <p>eAmmattilaiset tulevaisuuden työelämässä - Ylä-Savon DigiSote -hanke v. 2016 - 2018.</p>	<p>TEAvisari kysely/tulokset</p> <p>Kouluterveyskysely/ tulokset</p> <p>Asiakaspalaute</p> <p>Ylä-Savon DigiSote -hanke (raportit/tulokset)</p>
<p>Vanhuspalvelut:</p> <p>Ikääntyvien osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia lisätään ja monipuolistetaan eri toimenpiteillä.</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu sosiaali- ja terveysosaston käyttötalousuunnitelmassa, Lapinlahden kunnan</p>	<p>TEAvisari kysely/tulokset</p> <p>Asiakaspalaute</p> <p>Päivätoiminta; käynnit/vuosi</p> <p>Palvelupäivätoiminta</p>

<p>Esitellään valtakunnalliset ohjelmat luottamushenkilöhallinnossa ja johtoryhmässä (keskustelu ja päätetään toimenpiteistä).</p> <p>Raportoidaan hyvinvointiin liittyvistä asioista luottamushenkilöille sukupuolittain ja ikäryhmittäin mahdollisuuksien mukaan (Effic Raportointi -ohjelman tuottama tilastotieto).</p> <p>Kehitetään jatkuvan palautteen antamisen järjestelmä kuntalaisten osallisuuden lisäämiseksi (esim. avainryhmien kuuleminen, kokemusasiantuntijat, asiakasraati).</p> <p>Kehitetään ammattilaisten ja ikäihmisten osaamista käyttää ja hyödyntää erilaisia digitaalisia laitteita sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen digitalisaatiota.</p> <p>Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysosasto/vanhuspalvelut.</p> <p>Toimenpiteitä ja vastuutahoja kuvattu myös Lapinlahden kunnan ikäihmisten hyvinvointisuunnitelmassa (v. 2013 - 2017), sosiaali- ja terveysosaston käyttötaloussuunnitelmassa sekä HELMA- ja Ylä-Savon DigiSote -hanke suunnitelmissa.</p>	<p>ikäihmisten hyvinvointisuunnitelmassa (v. 2013 - 2017) ja HELMA-hankkeen sekä Ylä-Savon DigiSote -hankkeen hankesuunnitelmissa.</p> <p>HELMA -hanke v. 2015 - 2017.</p> <p>eAmmattilaiset tulevaisuuden työelämässä - Ylä-Savon DigiSote -hanke v. 2016 - 2018.</p> <p>Vanhusneuvosto.</p>	<p>Jussinpiha / palvelupäiväasiakkaat</p> <p>HELMA-hanke (raportit/tulokset)</p> <p>Ylä-Savon DigiSote -hanke (raportit/tulokset)</p>
<p>Etsivä nuorisotyö / sosiaalinen vahvistaminen:</p> <p>Tavoitetaan syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja tuetaan elämänhallinnan taitojen kehittymistä hyödyntäen moniammatillista verkostoa.</p> <p>Sosiaalipalvelut ja nuorisotyö:</p> <p>Tulottomien nuorten työryhmän toiminnan avulla tuetaan nuorta eteenpäin elämässä.</p> <p>Vastuutaho: Sivistysosasto/nuorisotyö, sosiaali- ja terveysosasto/sosiaalipalvelut</p>	<p>Nuorisotyö/henkilöstö</p> <p>Tulottomien nuorten työryhmä (sosiaalipalveluohjaaja/ sosiaalityöntekijä, etsivä nuorisotyöntekijä).</p>	<p>Asiakaspalaute</p> <p>Toiminnallisten mittareiden seuraaminen ja kävijäseuranta</p> <p>Kouluterveyskysely/ tulokset</p> <p>Käyntitilastot (jatkopolut)</p>
<p>Tarjotaan kaikille nuorille mielekästä ja turvallista tekemistä vapaa-aikana sosiaalisia taitoja vahvistaen. Nuorisotiloilla työmuotoina käytetään mm. ryhmätoimintoja ja teemakokonaisuuksia. Nuoret saavat myös viettää aikaa kavereiden kanssa valvotussa ympäristössä aikuisen ollessa aina läsnä ja mukana nuorten vapaa-ajassa.</p> <p>Vastuutaho:</p>	<p>Nuorisotyö/henkilöstö.</p> <p>Nuorisotila käytössä.</p>	<p>Asiakaspalaute</p> <p>Toiminnallisten mittareiden seuraaminen ja kävijäseuranta</p> <p>Kouluterveyskysely/ tulokset</p>

	<p>Sivistysosasto/nuorisotyö</p> <p>Kerho-, leiri- ja retkitoiminta: Edistetään ympäristö- ja kulttuurikasvatusta ryhmä- ja leiritoimintojen kautta varhaisnuorille ja nuorille.</p> <p>Vahvistetaan lasten ja nuorten ympäristö-, kulttuuri- ja liikuntatietoutta järjestämällä monipuolisia mahdollisuuksia osallistua leireille, retkille ja kokoperheen tapahtumiin.</p> <p>Nuorten osallisuuden lisääminen nuoria koskevassa päätöksenteossa nuorisoforumissa ja nuorten kuuleminen nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi suoraan nuorilta.</p> <p>Vastuutaho: Sivistysosasto/nuorisotyö</p>	Nuorisotyö/henkilöstö	<p>Asiakaspalaute</p> <p>Toiminnallisten mittareiden seuraaminen ja kävijäseuranta</p> <p>Kouluterveyskysely/ tulokset</p>
<p>2. Nuorten ammatillinen kouluttautuminen lisääntyy.</p>	<p>Kuntouttavan työtoiminnan ja nuorten yhteiskuntatakuun organisointi</p> <p>Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysosasto/sosiaalipalvelut, sivistysosasto/nuorisotyö, muut hallintokunnat - kts. em. hallintokuntien käyttötalousuunnitelmat).</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit kuvattu eri hallintokuntien käyttötalousuunnitelmissa.</p> <p>Työllisyyskoordinaattori.</p> <p>Tulottomien nuorten työryhmä (sosiaalipalveluohjaaja/ sosiaalityöntekijä, etsivä nuorisotyöntekijä).</p>	Koulutustasomittain
<p>3. Työttömyyden pitkittyminen vähenee ja nuorten työllisyys lisääntyy.</p>	<p>Kuntouttavan työtoiminnan ja nuorten yhteiskuntatakuun organisointi.</p> <p>Sosiaalityön kautta tarjotaan työllistäviä ja aktiivisia toimenpiteitä pitkäaikaistyöttömille mahdollisuuksien mukaan sekä edistetään nuorisotakuun toteutumista Lapinlahdella.</p> <p>Tuetaan kuntouttavassa työtoiminnassa olevia henkilöitä jatkopolkujen löytymisessä.</p> <p>Osallistutaan nuorisotakuun toteuttamiseen ottamalla työttömiä nuoria kuntouttavaan työtoimintaan ja opastetaan työtehtävien toteuttamisessa.</p> <p>TYP (monialainen yhteispalvelu) -toiminta. Järjestetään ryhmätoimintana ohjausta terveyttä ja hyvinvointia edistävästä ravitsemuksesta.</p> <p>Nuorten aktiivisuuden ylläpitäminen erilaisten yhteistyömuotojen ja niissä syntyvien toimintojen kautta</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu eri hallintokuntien käyttötalousuunnitelmissa.</p> <p>Työllisyyskoordinaattori, työnohjaaja ja palveluohjaajat, etsivä nuorisotyö, hyvinvointikoordinaattori.</p> <p>Yhteistyö järjestöjen, yhdistysten ja yritysten kanssa.</p>	<p>Tilinpäätöstilastot</p> <p>Asiakaspalaute</p> <p>Toiminnalliset mittareiden seuraaminen</p>

	<p>(yhteisöllinen oppilaanhuolto/koulut, järjestöt, seurat, tekninen toimi, liikuntatoimi, yritykset).</p> <p>Nuorisotakuun toimeenpanosuunnitelma 2013.</p> <p>Vastuutaho: Hallintokeskus/yleishallinto, muut hallintokunnat - kts. em. toimialojen käyttötaloussuunnitelmat.</p>		
<p>4.</p> <p>Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien 16-24 -vuotiaiden nuorten osuus v. 2020 mennessä on enintään 1,4 % (v. 2014 1,6 %).</p>	<p>Kuntouttavan työtoiminnan ja nuorten yhteiskuntatakuun organisointi</p> <p>Vastuutaho: Eri hallintokunnat - kts. em. hallintokuntien käyttötaloussuunnitelmat).</p> <p>Toimenpiteitä on kuvattu Lapinlahden kunnan mielenterveys- ja päihdetyönsuunnitelmassa (v. 2014 - 2017).</p> <p>Nuorten hoidon laatu ja oikea-aikaisuus + ennaltaehkäisevän työn ote ovat kasvaneet.</p> <p>Mielenterveysneuvolassa nuorten työryhmän toiminta on käynnistynyt hyvin; nuoriin kohdistuva ennaltaehkäisevä työ on lisääntynyt ja hoidon oikea-aikaisuus on parantunut, ns. jalkautuvaa työtä kouluille ja tarvittaessa nuoren kotiin sekä ryhmätoimintaa on lisätty.</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu eri hallintokuntien käyttötaloussuunnitelmissa sekä mielenterveys- ja päihdetyön suunnitelmassa.</p>	<p>Eläketilastot (ETK) ja Kela</p>
<p>5.</p> <p>Työkäisten työhyvinvointi lisääntyy ja työkyky paranee. Työterveyshuoltopalvelujen painotus ennaltaehkäisevään työhön (kl1) toteutuu. Työterveysyhteistyö toteutuu.</p>	<p>Työterveysyhteistyö Vna 708/2013 mukaisesti:</p> <p>Lisätään yhteistyötä palvelun ostajan kanssa.</p> <p>Lisätään yhteistyötä perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja kuntoutuksen kanssa.</p> <p>Tehdään työtä tiimityönä moniammatillisuutta painottaen.</p> <p>Hyödynnetään työterveyshuollon asiantuntijoiden osaamista asiakas- ja työyhteistyössä ravitsemusterapeutti, työfysioterapeutit, työ-terveyspsykologi.</p> <p>Yhteistyötä tehdään entistä enemmän uuden HTTHK:n mukaisesti.</p> <p>Toteutetaan työkuuntoisuustarkastukset ja työkykyneuvottelut lakisääteisenä toimintana (kl1).</p> <p>Työterveyshuollon laatukäsikirja on käytössä 1.1.2016 alkaen.</p> <p>Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysosasto/työterveyshuolto.</p>	<p>Työterveyshuolto.</p> <p>Työterveyshuollon erityisasiantuntijat (ravitsemusterapeutti, työfysioterapeutti, työterveyspsykologi).</p>	<p>Asiakaspalaute</p> <p>Tilastot (vastaanottokäyntien määrä)</p>
<p>6.</p>	<p>Kunnan hyvinvointityö;</p>	<p>Hyvinvointikoordinaattori, hyvinvointityöryhmät</p>	<p>Asiakaspalaute</p>

Yhteisöllisyys lisääntyy	<p>Yksilöön vaikuttaminen; osallistutaan kunnan eri tapahtumiin hyvinvointiteemalla (hyvinvointiryhmät/eri hallintokunnat). Kahdensuuntaisen viestinnän lisääminen eri tavoin. Olemassa olevan ja kehitettävän toiminnan yhteisen suunnittelun ja toteutuksen lisääminen (kuntalaisten ja ammattilaisten avainryhmien kuuleminen - yhteistyö).</p> <p>Ympäristöön vaikuttaminen; yhteistyö esim. kyläyhdistysten, järjestöjen, yhdistysten, seurakunnan, yritysten, teknisen toimen, liikuntatoimen, sivistystoimen kanssa ympäristön muuttamiseksi yhteisöllisyyttä tukevaksi (esim. palvelukartta, luontopolut, taukopaikat, koulun toimintaympäristö, eri toimijoiden saattaminen yhteen saman tavoitteen ja toteutuksen äärelle). Yhteistyö hankkeiden kanssa (mm. HELMA ja Digisote)</p>	<p>Hankkeet (raportit/tulokset)</p> <p>Tuotokset</p> <p>Kohdennetut tapahtumat/tilaisuudet, osallistujien määrä</p> <p>Kouluterveyskysely/tulokset</p>
--------------------------	---	--

2)

Väestöryhmien terveyseroja kavennetaan ja kuntalaisten palvelujen yhdenvertaista saatavuutta edistetään - kehittämällä palveluja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja ottaen huomioon erilaiset vaihtoehdot palvelujen tuottamiselle sekä huomioiden muuttuva toimintaympäristö.

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
<p>1. Omaehtoinen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen lisääntyy (hyvinvoinnin osatekijöitä ovat mm. ruokailutottumukset, suun terveys, henkinen hyvinvointi, riittävä lepo, hyvä yöuni, päihteettömyys, tupakoimattomuus, harrastukset, yhteisöllisyys, liikkuminen ja toiminnallinen arki).</p> <p><i>[Hallituksen kärkihanke: Edistetään terveyttä ja hyvinvointia, vähennetään eriarvoisuutta.]</i></p> <p><i>[Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020.]</i></p>	<p>Luodaan edellytyksiä kuntalaisten omaehtoiseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen kehittämällä palveluja ja niiden saatavuutta (eri hallintokuntien, yhdistysten, järjestöjen, seurakunnan, kansalaisopiston ja yritysten välinen yhteistyö).</p> <p>Toimenpiteet ja vastuutahot kuvattu eri hallintokuntien käyttötalousuunnitelmissa.</p> <p>Toteutetaan Lapinlahden kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa.</p> <p>Toteutetaan toimintaohjelmaa neuvolatoiminnalle, koulu- ja opiskeluterveydenhuollolle sekä ehkäisevälle lasten ja nuorten suun terveydenhuollolle.</p> <p>Toteutetaan Lapinlahden kunnan mielenterveys- ja päihdetyönsuunnitelmaa.</p> <p>Toteutetaan Lapinlahden kunnan ikäihmisten hyvinvointisuunnitelmaa.</p> <p>Tehdään päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakoarviointia (EVA).</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu eri hallintokuntien käyttötalousuunnitelmissa.</p>	<p>Asiakaspalaute</p> <p>Kouluterveyskysely/tulokset</p> <p>Tilastot</p>

	<p>Kunnan hyvinvointityö;</p> <p>Luodaan edellytyksiä kuntalaisten omaehtoiseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen.</p>	<p>Kunnan hyvinvointikoordinaattori.</p> <p>Eri hallintokunnat.</p> <p>Yhteistyö yhdistysten, järjestöjen, kansalaisopiston, yritysten, seurakunnan, paikallisen median ja hankkeiden kanssa.</p>	<p>Asiakaspalaute</p> <p>Tuotokset</p> <p>Raportit/tulokset</p> <p>Kouluterveyskysely/tulokset</p> <p>TEAvisari kysely/tulokset</p>
	<p>Toiminnallisten menetelmien ja liikunnan lisääminen varhaiskasvatuksessa.</p> <p>Hyödynnetään varhaiskasvatuksen uutta kansallista liikkumis- ja hyvinvointiohjelmää (VALO) kasvatustyössä. VALO -ohjelma on otettu käyttöön kaikissa varhaiskasvatuksen yksiköissä.</p> <p>Osallistutaan Esiopetuksen oppimisvaikeuksien ennalta ehkäisy liikunnan avulla - hankkeeseen.</p>	<p>Varhaiskasvatuksen yksiköiden (perhepäivähoito, päiväkodit) henkilöstö.</p> <p>Esiopetuksen oppimisvaikeuksien ennalta ehkäisy liikunnan avulla - hanke.</p>	<p>Hankkeen toteutuminen suunnitellusti.</p> <p>Tulokset.</p>
<p>2.</p> <p>Päihteiden käyttö ja tupakointi vähenevät eri ikäryhmissä.</p> <p><i>Lapinlahden kunta on savuton kunta.</i></p>	<p>Päihteisiin ja tupakointiin liittyvää valistustyötä tehdään eri-ikäisten kuntalaisten parissa ja eri tilanteissa, kuten vastaanotoilla, kouluilla, laitoksissa, kodeissa ja tapahtumissa.</p> <p>Sovitaan sairaanhoitopiirin kanssa yhteistyötä ehkäisevän kuntoutustoiminnan osalta ja päihdehaittojen ja tupakkatuotteiden käytön vähentämisestä.</p> <p>Toimenpiteet ja vastuutahot on kuvattu tarkemmin eri hallintokuntien käyttötaloussuunnitelmissa.</p> <p>Toteutetaan Lapinlahden kunnan mielenterveys- ja päihdetyönsuunnitelmaa.</p> <p>Toteutetaan Lapinlahden kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa.</p> <p>Toteutetaan toimintaohjelmaa neuvolatoiminnalle, koulu- ja opiskeluterveydenhuollolle sekä ehkäisevälle lasten ja nuorten suun terveydenhuollolle.</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu eri hallintokuntien käyttötaloussuunnitelmissa sekä Lapinlahden kunnan mielenterveys- ja päihdetyönsuunnitelmassa.</p>	<p>Nuoret/ kouluterveyskysely/tulokset</p>
<p>3.</p> <p>Lihavuus vähenee eri ikäryhmissä.</p>	<p>Ryhmätoiminnan lisääminen ja kehittäminen eri kohderyhmille.</p> <p>Liikkumisryhmiä lisätään</p>	<p>Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu käyttötaloussuunnitelmissa.</p>	<p>Ryhmät / kohderyhmät ja ryhmien määrät</p> <p>Kouluterveyskysely/tulokset</p>

<p>[Lasten lihavuus - kansallinen lihavuus - ohjelma 2016 - 2019]</p>	<p>(urheiluseuratoiminnan ulkopuolella olevat lapset ja nuoret, opiskelun ulkopuolella olevat nuoret, muita kts. TEAvisari)</p> <p>Digitalisaation hyödyntäminen enenevästi lihavuuden ehkäisyyn ja hoidon tukena. Hyödynnetään Verkkopuntari -ohjausmallia (verkkopohjainen painonhallintakurssi).</p> <p>Lastenneuvolassa ja ravitsemusterapiassa käytössä Neuvokas perhe - toimintamalli.</p> <p>Hytetyössä: Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja koulun/kodin kanssa - toiminnallisuus arjessa lisääntyy.</p> <p>Vastuutaho: Sivistysosasto/varhaiskasvatus ja koulut, sosiaali- ja terveysosasto</p>	<p>Ravitsemusterapeutti, hyvinvointikoordinaattori, liikuntasihiteeri</p> <p>Yhteistyö yhdistysten kanssa (mm. Martat ja 4 H -yhdistys).</p>	<p>TEAvisari kysely/tulokset</p> <p>Yksikkökohtaiset seurantamittarit</p>
<p>4. Tuetaan ikäihmisten toimintakykyä ja kotona pärjäämistä ehkäisemällä vajaaravitsemusta.</p>	<p>Tehdään suositusten ja vajaaravitsemuksen ehkäisyyn ja hoitopolun mukaisesti vajaaravitsemuksen seulonnat mm. kotihoitossa ja vuodeosastolla sekä suunnitellaan ja toteutetaan tarvittavat toimenpiteet yhteistyössä ravitsemusterapeutin kanssa.</p> <p>Kiinnitetään ajoissa huomio tahattomaan painonlaskuun.</p> <p>Tilastoidaan vajaaravitsemusriskiseulontojen tulokset.</p> <p>Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysosasto / kuvattu käyttötaloussuunnitelmassa.</p>	<p>Ravitsemusterapia, kotihoito, ikäihmisten neuvola, vastaanottotoiminta, vuodeosasto, ruokapalvelut, ikäihmisten päivätoiminta</p>	<p>Vajaaravitsemusriskiseulontojen tulokset/tilastot</p> <p>Kaatumisten seuranta</p>
<p>5. Tuetaan lasten terveyttä edistävien ruokailutottumusten kehitystä.</p>	<p>Otetaan SAPERE-ruokakasvatusmenetelmä käyttöön varhaiskasvatuksessa ja kouluissa.</p>	<p>Ravitsemusterapeutti, varhaiskasvatuksen henkilöstö ja opettajat.</p>	<p>Menetelmän käyttöönottojen määrä (varhaiskasvatus, koulut)</p> <p>Kokemustieto (ammattilaiset/koti)</p>
<p>6. Yhteydensaanti ja hoitoon pääsy perusterveydenhuoltoon toteutuu terveydenhuoltolain mukaisesti.</p>	<p>Seurataan yhteydensaannin toteutumista ja NISPA -puhelinjärjestelmän toimivuutta.</p> <p>Seurataan hoitoonpääsyn toteutumista terveydenhuoltolain mukaisesti.</p>	<p>Sosiaali- ja terveysosasto/ perusterveydenhuolto</p>	<p>Asiakaspalaute</p> <p>Nispa puhelinjärjestelmän toimivuus (häiriötilanteiden seuranta)</p> <p>Yhteydensaanti/ tilastot (Nispa)</p> <p>Hoitoonpääsy tilastot</p>
	<p>Huolehditaan, että hoitoon pääsy/jonotusajat ovat nähtävillä kunnan kotisivulla ja terveysasemien virallisilla ilmoitustauluilla (päivitys 4 kk</p>	<p>Sosiaali- ja terveysosasto/ perusterveydenhuolto</p>	<p>Ajantasaiset tiedot näkyvillä</p>

	välein).		
7. Ikääntyneen väestön palvelutarpeen arviointiin pääsy toteutuu vanhuspalvelulain mukaisesti.	Arvioidaan palvelutarve viipymättä pääsääntöisesti kotihoidon ja ikäihmisten neuvolan toiminnan kautta. Yhteydenotto palvelutarpeen arviointiin voi tapahtua mm. asiakkaan itsensä, hänen omaisensa tai läheisensä, hoitohenkilöstön tai muiden henkilöiden/toimijoiden taholta.	Sosiaali- ja terveysosasto/vanhuspalvelut, kotihoidon ja ikäihmisten neuvolan työntekijät	Tilastot
	Tieto sosiaalipalvelujen saamisen odotusajoista on nähtävillä kunnan kotisivuilla sekä virastotalon ilmoitustaululla. Tieto päivitetään puolivuositain.	Sosiaali- ja terveysosasto/vanhuspalvelut	Ajantasaiset tiedot näkyvillä
8. STM:n palvelujen laatusuosituksen mukaisesti yli 90 % 75-vuotta täyttäneistä ikäihmisistä asuu kotona.	Tuetaan ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista sosiaali- ja terveydenhuollon ennaltaehkäisevien palveluiden (päivätoiminta, ikäihmisten neuvola, fysioterapia, ravitsemusterapia, ateriapalvelu) kautta yhteistyössä muiden hallintokuntien, kolmannen sektorin toimijoiden ja yritysten sekä HELMA-hankkeen kanssa.	Resurssit on kuvattu käyttötaloussuunnitelmissa.	Tilastot
9. Järjestetyt vanhuspalvelut vastaavat apua tarvitsevien henkilöiden tarpeisiin oikea-aikaisesti, oikein mitoitettuna arviointiin perustuen. Palvelujen lähtökohta on ensisijaisesti tukea kotona asumista. Kotihoidon ja asumispalveluiden omavalvonta palvelujen laadun, turvallisuuden ja asianmukaisuuden varmistamiseksi. <i>[Hallituksen kärkihanke: Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa.]</i>	Toimenpiteet on kuvattu sosiaali- ja terveysosaston käyttötaloussuunnitelmassa. Lisätään kohdennettuja palveluja tietyille riskiryhmille (äskettäin asuinpaikkaa tai asuntoa muuttanut iäkäs henkilö, yksin asuva iäkäs henkilö).	Sosiaali- ja terveysosasto/vanhuspalvelun yksiköt, ravitsemusterapeutti, fysioterapia, vuodeosasto	Asiakaspalaute Tilastot
10. Sosiaalityö / Perhetyön työ- ja toimintapojen kehittyminen.	Vanhempien tukeminen vertaistuen ja ohjauksen avulla. Varhainen puuttuminen yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.	Sosiaali- ja terveysosasto/perhetyö, sosiaalityö, terveydenhoitajat, perheneuvolan henkilökunta	Toteutuneet vanhempainryhmät. Toteutuneet kotikäynnit yhteistyössä neuvolan työntekijän kanssa.

11. Vammais- ja kehitysvamma palvelut/ Kustannusten menokehitys hidastuu ja käyttöön otetaan uusia kustannustehokkaampia toimintatapoja.	Kohdennetaan erityishuollon palvelut tarkoituksenmukaisesti. Kehitetään työ- ja päivätoiminnan sisältöä vastaamaan muuttuvaa tarvetta.	Sosiaali- ja terveysosasto/vammais- ja kehitysvamma palvelut	Asiakaspalaute Tilastot
--	--	--	----------------------------

3)

Kuntalaisten turvallisuutta ja elämänlaatua sekä kunnan elinvoimaisuutta edistetään - ennaltaehkäisemällä kuntalaisten turvallisuutta heikentäviä tekijöitä ja kehittämällä liikenneturvallisuutta sekä investointien, ympäristön kunnostustöiden ja rakennushankkeiden avulla.

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
1. Kuntalaisten turvallisuus lisääntyy.	Liikenneturvallisuuden edistäminen. Vastuutaho: Tekninen osasto/liikenneväylät ja yleiset alueet Toimenpiteitä ja vastuutahoja kuvattu myös Ylä-Savon liikenneturvallisuussuunnitelmassa.	Tekninen osasto / liikenneväylät ja yleiset alueet (henkilöstö). Eri hallintokunnissa toteutetaan liikenneturvallisuuteen liittyvää tiedottamista (henkilöstö). Liikenneturvallisuustyöryhmä.	Asiakaspalaute Toimenpiteet ja niiden määrä
	Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy. Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysosasto/sosiaalityö ja perheneuvola Toimenpiteitä ja vastuutahoja kuvattu Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön toimintaohjelmassa (v. 2016 - 2019).	Taloudelliset resurssit ja työntekijäresurssit on kuvattu hallintokuntien käyttötaloussuunnitelmissa. Lähisuhde- ja väkivallan ehkäisytyön koordinaattori. Lähisuhde- ja väkivallan ehkäisytyön työryhmä. Koordinaattori on jäsenenä Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän MARAK-työryhmässä (vakavan parisuhdeväkivallan uhrien auttamiseksi koottu ryhmä).	Tilastot
	Uudistetaan liikuntapaikkoja turvallisuusnäkökohdat huomioiden. Parannetaan kiinteistöjen turvallisuutta ajoissa toteutetuilla peruskorjauksilla sekä mm. käyttäjäpalautteeseen perustuen. Vastuutaho: Tekninen osasto	Tekninen osasto/liikenneväylät ja yleiset alueet, kiinteistökeskus (henkilöstö).	Asiakaspalaute Toimenpiteet ja niiden määrä

OSA III VALTUUSTOKÄSITTELY**7 Suunnitelman laatijat**

Valtuustokausittainen hyvinvointikertomus ja hyvinvointisuunnitelma on valmisteltu eri hallintokuntien yhteistyönä osana kunnan talouden ja toiminnan suunnittelua.

Suunnitelma on käsitelty kunnan johtoryhmässä 31.10.2016.

8 Suunnitelman hyväksyminen

Kunnanvaltuusto / .2016.